

**Monialaista yhteistyötä edistävät tekijät –
konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien
näkemyksiä**
Elina Säilynkangas

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma
Syyslukukausi 2019
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Säilynkangas, Elina. 2019. Monialaista yhteistyötä edistävät tekijät - konsultoitvien varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 46 sivua.

Tutkimuksessa tutkittiin varhaiskasvatuksen onnistunutta monialaista yhteistyötä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvatuksen monialaista yhteistyötä edistäviä tekijöitä konsultoitvien varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkökulmasta. Tutkimus on osa Jyväskylän yliopistossa vuosina 2012 - 2020 toteutettavaa *Varhaisvuosien erityiskasvatus – varhaiskasvatuksen erityisopettajan työ ja vanhempien osallisuus*- tutkimushanketta (Rantala & Uotinen 2019).

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat konsultoivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat. Tekstimuotoinen tutkimusaineisto on peräisin vuonna 2015 kaikille Suomen konsultoiville varhaiskasvatuksen erityisopettajille osoitetusta kyselystä. Tutkimusaineisto koostui vastaajien avoimista vastauksista (N = 368). Aineistolähtöisessä tutkimuksessa tutkimusmenetelmänä on käytetty laadullista sisällönanalyysia, jonka apukeinona käytettiin myös kvantifiointia.

Tutkimustulosten mukaan varhaiskasvatuksen monialainen yhteistyö on moniulotteinen kokonaisuus, jossa yhteistyötä edistävät tekijät liittyvät jaetun arvopohjan, yhteistyömyönteisyyden, organisaatiotekijöiden sekä perheen osallisuuden ulottuvuuksiin. Onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä edistäviä tekijöitä esiintyy usein useampia rinnakkain ja tekijät voivat vaikuttaa myös toisiinsa.

Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen työkentillä onnistuneen monialaisen yhteistyön edistämiseen. Tutkimuksen perusteella jatkossa tulisi tutkia tarkemmin perheen osallisuutta varhaiskasvatuksen monialaisessa yhteistyössä.

Asiasanat: varhaiserityiskasvatus, monialainen yhteistyö, toimintakulttuuri

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	2
SISÄLTÖ	3
1 JOHDANTO	4
2 MONIALAINEN YHTEISTYÖ VARHAISKASVATUKSESSA	6
2.1 Varhaiskasvatuksen monialaisen yhteistyön kokonaisuus	6
2.2 Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoiva työ.....	7
2.3 Onnistunut yhteistoiminnallinen tiimityöskentely.....	9
2.4 Perheen näkökulma monialaisessa yhteistyössä.....	11
3 TUTKIMUSMENETELMÄT	14
3.1 Tutkimuskohde	14
3.2 Tutkimusaineisto.....	14
3.3 Aineiston sisällönanalyysi	18
3.4 Tutkimuksen eettiset ratkaisut ja luotettavuus	22
4 TULOKSET	24
4.1 Jaettu arvopohja	26
4.2 Yhteistyömyönteisyys	28
4.3 Organisaatiotekijät.....	31
4.4 Perheen osallisuus	34
5 POHDINTA	38
LÄHTEET	42

1 JOHDANTO

Yhteistyö kuuluu olennaisena osana varhaiskasvatuksen erityisopettajan työhön. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja jakaa osaamistaan kasvatustilanteissa lasten ja kasvattajien parissa sekä konsultoidessaan huoltajien ja muun verkoston kanssa. Kun lapsen tuen tarve lisääntyy, eri tahojen kanssa tehtävä yhteistyö koo-rostuu. (Rantala, Uotinen & Räikkönen 2018.)

Varhaiskasvatuslain (540/2018 § 3) ja perusopetuslain (628/1998) mukaan lapselle tulee järjestää tarkoituksenmukaista tukea tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. Opetushallituksen (OPH) laatimissa valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH 2018) ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (OPH 2014) kuvataan, kuinka käytännössä monialaisen yhteistyön kokonaisuus muodostuu varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, lapsen ja huoltajien, neuvolan, sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden yhteistyöstä. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii monialaisen yhteistyön kokonaisuudessa, paitsi erityispedagogisena asiantuntijana, usein myös konsultoitavana sidoshenkilönä yhteistyöryhmän välillä (Sundqvist, von Ahlefeld Nisser & Ström 2014).

Käytännön työelämässä organisaatiomuutokset ja lisääntyvä verkostoituminen edellyttävät työntekijöiden ammatillisen osaamisen uudistumista ja yhteistyöhön perustuvien muutosstrategioiden omaksumista (Holst & Pihlaja 2013; Korkalainen 2009; Neitola & Pihlaja 2017; Puutio & Kykyri 2015). Varhaiskasvatustyön muutoksessa varhaiskasvatuksen ammattilaisilta odotetaan kykyä työskennellä konsultoivasti yhteistyökumppaneiden kesken (Buysse & Wesley 2004). Uudenlaisen yhteistyön kehittyminen on mahdollista, kun monialaista osaamista, asiantuntijuutta sekä resursseja jaetaan ja hyödynnetään yli ammattirajojen (Erkkilä & Perunka 2016; Fulton & Myers 2014; Suhonen & Kontu 2006; 2006; Pärnä 2015).

Laajemmat kuntatasoiset lasten ja perheiden palveluita koskevat tutkimukset ovat nostaneet esille monialaisen yhteistyön haasteita sekä todenneet palve-

luissa kehittämisen ja uudistamisen tarvetta (Kanste, Halme & Perälä 2013; Rimpelä 2015). Varhaiskasvatuksen osalta yhteistyötä ja osaamisen jakamista on tutkittu varsin vähän (Korkalainen 2009; Takala & Aunio 2001). Korkalaisen (2009) mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on kuitenkin olemassa halukkuutta yhteistyön kehittämiseen.

Tässä tutkimuksessa keskitytään onnistuneen monialaisen yhteistyön näkökulmaan. Kun varhaiskasvatuksen yhteistyöryhmissä on innostuneisuutta ja halua kehittyä, yhteistyö voidaan nähdä piilevänä voimavarana ja yhteistyön hankaluudet ylitettävissä olevina (Korkalainen 2009; Pärnä 2015). Myös varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä on tiedostettava, että ympäristönsä olosuhteita kehittääkseen voi haasteellisuuksista huolimatta työskennellä optimistisesta ja vahvuusperustaisesta näkökulmasta (Seligman & Csikszentmihaily 2000).

Tutkimukseni on osa Jyväskylän yliopistossa vuosina 2012 - 2020 toteutettavaa *Varhaisvuosien erityiskasvatus – Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työ ja vanhempien osallisuus*- tutkimushanketta (Rantala & Uotinen 2019). Tämän tutkimuksen tutkimustehtävänä on selvittää varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä monialaista yhteistyötä edistävistä tekijöistä.

2 MONIALAINEN YHTEISTYÖ VARHAISKASVATUKSESSA

2.1 Varhaiskasvatuksen monialaisen yhteistyön kokonaisuus

Varhaiskasvatustilain (L540/2018, 3§) mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän ja tuottajan on lapsen tuen tarpeen järjestämisen sitä vaatiessa toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa. Lapsella on oikeus saada kehityksensä ja hyvinvointinsa tueksi tarvittavia palveluita ja tukitoimia. Nämä palvelut voidaan järjestää sosiaalihuoltolain (L1301/2014), vammaisuuden perusteella järjestettävien palveluiden ja tukitoimien lain (380/1987), kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977), terveydenhuoltolain (1326/2010) sekä muun terveydenhuollon palveluista säädetyn lain perusteella. (Varhaiskasvatustilain 540/2018 § 7.)

Nykypäivän haasteet ovat entistä monimuotoisempia ja se tekee ammattilaiset riippuvaiseksi monialaisesta yhteistyöstä (D'amour, Ferrada-Videla, Rodriguez & Beaulieu 2005). Valtakunnalliset varhaiskasvatustilain perusteet (OPH 2018) ja esiopetuksen opetustilain perusteet (OPH 2014) ohjaavat varhaiskasvatustilain ja esiopetuksen monialaista yhteistyötä. Varhaiskasvatustilain monialainen yhteistyö toteutuu käytännössä neuvolan, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa (OPH 2018). Esiopetuksessa monialainen yhteistyö kuuluu oppilashuollon piiriin ja toimiva kokonaisuus pyritään järjestämään yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa, hyödyntäen psykologi- ja kuraattoripalveluita sekä ikäryhmälle suunnattuja neuvolapalveluita (OPH 2014).

Paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen monialaisen kokonaisuuden, jota ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyöhön osallistujilta edellytetään sovittujen yhteistyökäytänteiden ja salassapitosäädösten noudattamista sekä erityisesti kasvatustilain henkilöstöltä ammatillista aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. (OPH 2018.) Monialaisen yhteistyön lähtökohtana ovat

yhteisesti määritellyt tarpeet ja tavoitteet sekä oletus yhteistyön hyödyllisyydestä (Pärnä 2012).

Vaikka varhaiskasvatuksessa tukea saavan lapsen kohdalla puhutaan usein varhaiserityiskasvatuksesta, se ei ole irrallinen osa varhaiskasvatusta. Varhaiserityiskasvatus kuuluu erityispedagogisiin menetelmiin varhaiskasvatuksen kokonaisuuteen, täydentäen varhaiskasvatuksen yleistä pedagogiikkaa. Ongelmalista on, että lainsäädäntömme ei sisällä tarkkaa määritelmää varhaiserityiskasvatuksen rakenteista ja resursseista, jolloin myös lapsen tehostetun ja erityisen tuen tunnistaminen ja määrittely voivat vaihdella kuntakohtaisesti. (Pihlaja & Neitola 2017.) Koska varhaiserityiskasvatukseen asetetut resurssit vaihtelevat kunnittain, tarvittaisiin myös kuntatasoiseen ja poliittiseen päätöksentekoon riittävää erityispedagogista asiantuntemusta (Pihlaja, Rantanen & Sonne 2010). Myös kansallisen koulutuksen arviointikeskus KARVIN selvityksessä varhaiskasvatuksen laadun ja resurssien todetaan vaihtelevan. Selvityksen mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjien ja päättäjien yhteinen tahtotila on edellytys riittävien resurssien takaamiselle, niin koulutetun henkilöstön riittävyyden ja pysyvyyden, pedagogisen johtamisen kuin riittävän täydennyskoulutuksen osalta. (Repo ym. 2019.)

2.2 Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoiva työ

Lasten erityisopetuksen ja -kasvatuksen lisäksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista hyödynnetään myös kasvatushenkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa (OPH 2018). Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työ voi siis kohdistua myös lapsen lähipiirin kasvattajien ja toimijoiden konsultoimiseen ja ohjaukseen (Rantala, Uotinen & Räikkönen 2018). Konsultointi on joko kertaluontoisena apuna tai pidempiaikaisena yhteistyö- ja konsultaatiosuhteena toteutuva yhteistoiminnan muoto, jossa ongelmanratkaisuun haetaan vahvistusta asiantuntijuuden erikoisosaamisesta (Puutio & Kykyri 2015). Varhaiskasvatuksen erityisopettaja jakaa konsultoinnin yhteydessä erityispedagogista asiantuntijuutta.

Erityisopettajan erityispedagoginen asiantuntijuus vaatii hyvien yhteistyökontaktien luomisen lisäksi lapsen parhaaseen pohjaavien eettisten periaatteiden ja arvopohjan omaksumista (Suhonen & Kontu 2006). Varhaiskasvatuksen erityisopettajien ammattitaitoon kuuluu erityispedagogisen tiedon ja käytännön lisäksi sosiaalipsykologista ja aikuiskasvatuksellista osaamista. Varhaiskasvatuksen erityisopettajia voidaan kuvata muutosagentteina, jotka voivat tarvittaessa kyseenalaistaa vallitsevaa toimintaa ja luoda uusia toimintamalleja. (Takala & Aunio 2001.)

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoivaa työtä voi kuvata myös prosessikonsultaatiomallin kautta. Prosessikonsultaatiomallin mukaisessa asiakkaan ja konsultin välisessä yhteistyösuhteessa tavoitteena on olla avuksi asiakkaalle tilanteiden ymmärtämisessä ja haasteiden ratkaisemisessa. Prosessikonsultoinnin aikana konsultin rooli ja yhteistyökumppanit saattavat vaihdella. (Puutio & Kykyri 2015.) Varhaiserityiskasvatuksen konsultoiva prosessi edellyttää jokaisen osallistujan aktiivista roolia (Buysse & Wesley 2004). Puutio ja Kykyri (2015) korostavat, että konsultoivan työn perustana tulee aina olla asiakkaan näkökulman, oman ajattelun sekä toimintamahdollisuuksien korostaminen ja ensisijaisuus.

Erityisopettajalta saatetaan odottaa yhteistyössä vahvaa konsultoivaa roolia, mutta samanaikaisesti hänen kuuluisi olla ammatillisesti pätevä ja tasavertainen dialogiseen keskusteluun osallistuja ja asiantuntija (Sundqvist, von Ahlefeld Nisser & Ström 2014). Perinteisen asiantuntijakonsultoinnin sijaan prosessikonsultoinnin mallissa painotetaan ihmisten välistä yhteistyötä ja osallisuuden luomista sekä ihmisten sidonnaisuutta yksilöllisiin kokemuksiin ja tilannetekijöihin (Puutio & Kykyri 2015). Suomessa konsultoivan työn määritelmää tai konsultaation käsitettä osana erityisopettajan työnkuvaa ei ole tarkasti määritelty. Yleisemmin kuvattu ja käytettävä termi on yhteistyö. (Sundqvist, von Ahlefeld Nisser & Ström 2014; Takala, Wickman, Uusitalo-Malmivaara & Lundström 2015.)

2.3 Onnistunut yhteistoiminnallinen tiimityöskentely

Yhteistoiminnallinen tiimityöskentely kuvastaa varhaiskasvatuksen monialaisen yhteistyön toimintatapaa. Pelkkä ammattilaisten yhteen tuominen ei vielä takaa toimivaa yhteistyötä. Yhteistyö on monitahoinen ja halukkuuteen perustuva prosessi, johon yleisesti liitettäviä käsitteitä ovat jakaminen, kumppanuus, keskinäinen riippuvuus ja voima. (D'amour ym. 2012.) Yhteistyöhön perustuvassa toimintatavassa työskennellään luottamuksellisessa hengessä kohti yhteistä päämäärää, jota mikään taho ei kykenisi itsenäisesti saavuttamaan (D'amour 2012; Hernandez 2013).

On tärkeää huomioida, että varhaiskasvatuksen monialaista yhteistyötä tehdään erilaisissa toimintaympäristöissä ja vaihtelevissa olosuhteissa. Yhteistyön olemus vaihtelee riippuen kontekstista, yhteisön kehittymiskyvystä sekä yhteisön arvoista ja siksi ei ole yhtä ainuttakaan oikeaa tapaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyön toimintaympäristöä tarkasteltaessa korostuvat ekologisesta näkökulmasta kulttuuri, konteksti, yhteisö, yhteistyö ja sitoutuminen. (Trickett 2019, 210.) Ekologisesta näkökulmasta yhteistyön ympäristöä voidaan tarkastella fyysisen, sosiaalisen, kulttuurisen, emotionaalisen sekä historiallisen ympäristön laajana kokonaisuutena, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen (Kilpeläinen 2009, 70).

Tasavertaisen monialaisen yhteistyön mahdollistamiseksi on huomioitava yhteistyön prosessimaisuus ja joustettava kunkin ammattikunnan aiemmista toimintatavoista ja ammatillisten ydintehtävien rajoista (D'amour ym. 2005; Pärnä 2012). Pärnän (2012) mukaan hallinnollinen ja rakenteellinen tuki on monialaisen ja ylisektorisen yhteistyön edellytys, joka tarkoittaa käytännössä esimiesten kannustusta ja tukea ammatillisten rajojen ylittämiseen. Kun uusia toimintatapoja jalkautetaan käytännön työelämään, edellytetään myös johtotasolta entistä enemmän kollektiivisuutta sekä kysymisen ja kuuntelemisen kulttuuria (Puutio & Kykyri 2015). Lainsäädäntö ja opetusta ohjaavat asiakirjat eivät sisällä tarkkoja määritelmiä yhteistoiminnallisista työmenetelmistä (Sundqvist, von Ahlefeld Nisser & Ström 2014). Siksi yhteistyöhön osallistuvien yhteinen reflektointi, am-

matillinen osaaminen sekä yhteistoiminnallisuuden taitoihin liittyvä täydennyskoulutus ovat merkityksellisiä onnistuneen yhteistyön kannalta (Hernandez 2013; Korkalainen 2009; Sundqvist, von Ahlefeld Nisser & Ström 2014).

Varhaiskasvatuksen onnistunut monialainen yhteistyö vaatii organisaation tuen lisäksi riittävästi aikaa ja harjoittelua (Rantala, Uotinen & Räikkönen 2018). Onnistunut monialainen yhteistyö toteutuu avoimessa ja keskustelelevassa toimintakulttuurissa, jossa tiimin jäsenillä on riittävästi valtuuksia, resursseja ja yhteistä suunnittelu-aikaa (Fulton & Myers 2014; Kyarkanaye, Dada & Samuels 2017; Suhonen & Kontu 2006). Monialaisen yhteistyön edellytykset ovat työryhmän tueksi luodut myönteiset ja säännölliset rutiinit. Tällöin yhteistyössä tapahtuva resurssien jakaminen nähdään positiivisena keskinäisenä riippuvuutena. (Pärnä 2012.) Yhteistyön kehittymisen näkökulmasta on huomioitava, että silmämääräisesti pienet tapahtumat ja kokemukset voivat olla merkittäviä askelia kohti isompaa muutosta ihmisen ajattelussa, uskomuksissa ja käytännöissä (Rytivaara & Kershner 2012).

Yhteisöllinen havaintojen jakaminen vahvistaa ja heijastuu positiivisina vaikutuksina myös ympäristöön (Ross & Bruce 2007). Yhteinen havainnointi, ymmärrys ja jaettu ihmisyyys vaalivat varhaiskasvatustyössä vaadittavaa pedagogista herkkyyttä, vahvistaen samalla yhteistyön kannalta olennaista ihmisten välistä vuorovaikutusta (Hännikäinen 2017). Vuorovaikutus ja kommunikaatio ajatellaan tapana jakaa, vastaanottaa ja soveltaa tietoa (Kilpeläinen 2009, 75-76). Toimivan yhteistyön näkökulmasta ympäristö, jossa on turvallista tehdä virheitä, kysyä apua ja olla yhteistyökumppanistaan riippuvainen on välttämätön (Jurkowski & Müller 2018). Sallivassa, turvallisessa ja keskusteluun rohkaisevassa työilmapiirissä sitoutuneisuus ja yhteisöllinen vastuu lisääntyvät ja kollektiivinen onnistuminen kasvaa (Beers 2009; Hännikäinen 2017; Jurkowski & Müller 2018; Kyarkanaye, Dada & Samuels 2017).

Korkalaisen (2009) mukaan yhteistoiminnalliset työtavat tarjoavat mahdollisuuden varhaiskasvatusyhteisön asiantuntemuksen laajentamiseen (Korkalainen 2009). Yhteinen pyrkimys, innostus ja keskinäinen luottamus muodostavat

vahvan motiivin yhteistyön aloittamiseen (Pärnä 2012). Osaamista jakavassa yhteistyötiimissä jokainen tiimin jäsen arvostaa myös muiden jäsenten roolia, vastuuta sekä asiantuntemusta ja kokee itsekin olevansa arvostettu ja tasavertainen vaikuttaja päätöksenteossa. Jaetut arvot, keskinäinen kunnioitus ja yhteinen päämäärä ovat yhteistyökykyisen tiimityöskentelyn lähtökohta. (Kyarkanaye, Dada & Samuels 2017; Leinwand, Cosbey & Sanders 2018.)

Kumppanuussuhteiden rakentaminen, toimiva vuorovaikutus ja aktiivinen osallistuminen kuvaavat onnistunutta yhteistoiminnallisuutta (Hernandez 2013; Kyarkanaye, Dada & Samuels 2017; Leinwand, Cosbey & Sanders 2018). Yhteistoiminnallisuuden taitoja ja asiantuntijuuden jakamista tulisikin harjoitella jo opettajankoulutusvaiheessa, jolloin asenteet ja näkökulmat yhteistyöhön alkavat muodostua (Beers 2009; Garret & Kelley 2000; Hernandez 2013; Rytivaara & Kershner 2012). Myös erityisopettajaksi opiskelevat kokevat yhteistyötaidot tärkeäksi osaksi tulevaa työtään (Takala ym. 2015).

2.4 Perheen näkökulma monialaisessa yhteistyössä

Luottamuksellinen ja kumppanuusperustainen yhteistyö huoltajien kanssa vaatii huoltajien asiantuntemuksen ja näkemyksen aitoa arvostamista. Huoltajat toimivat ensisijaisina päätöksentekijöinä lapsensa asioissa ja ammattilaiset ovat tukena päätöksenteossa. (Rantala, Uotinen & Räikkönen 2018.) Ammattilaiset voivat auttaa huoltajia ja lapsen koko perhettä tunnistamaan vahvuuksiaan sekä tarjota ammattinsa puolesta erikoistunutta tietoa yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Tällöin molemminpuolisessa positiiviseen riippuvaisuuteen perustuvassa suhteessa asiantuntijuutta sekä jaetaan että kehitetään. (Beneke & Cheatham 2016.)

Lapsen ympärillä työskentelevän yhteistyötiimin toimivuus heijastuu huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Positiivinen ja suotuisa huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö vaatii perustakseen keskinäistä luottamusta, kunnioitusta, sekä sitoutumista yhdessä sovittuihin tavoitteisiin. (Kanste, Halme & Perälä 2013; Ky-

arkanye, Dada & Samuels 2017; Sawyer, Manz & Martin 2016.) Huoltajien aktiivista osallisuutta monialaisessa yhteistyössä tulee edistää, sillä se tukee merkittävästi lasta ja koko perhettä (Buysse & Wesley 2004; Pihlaja, Rantanen & Sonne 2010; Shah, Washko & Stoffel 2018). Monialainen ryhmä, mukaan lukien lapset ja perheet, ratkaisevat ongelmia paremmin kuin yksittäiset asiantuntijat erikseen (Kanste, Halme & Perälä 2014).

Lasten- ja perheiden osallisuutta tukevaa toimintakulttuuria voidaan edistää kiinnittämällä huomiota ammattilaisten asenteisiin ja kohtaamisen taitoihin. Lapsen ja perheen riittävä osallisuus ja tiedonsaanti tulee huomioida monialaisessa yhteistyössä, jolloin lapsi perheineen tulee kuulluksi, osallistuu itseään koskevaan päätöksentekoon ja saa vastuuta. (Kanste, Halme & Perälä 2014.) Kasvatustutkimuksissa lapsen kuulluksi tuleminen ja lapsen oikeudet ovat merkittäviä vuorovaikutuksen tekijöitä sekä samalla myös osallisuuden edellytys (Viittala 2008). Yhdistyneiden kansakuntien YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista edellyttääkin lapsen edun huomioimista, lapsen näkemysten kunnioittamista sekä hänen mielipiteidensä kuulemistakin lapsen iälle ja kehitystasolle sopivalla tavalla (Unicef 1991 § 12, § 13).

Monialaisia yhteistyörakenteita ja yhteistyön käytäntöjä tulee luoda myös strategisella tasolla. Eri tahojen tarjoamat palvelut tulee tuntea hyvin myös palveluprosessien suunnitteluvaiheessa, jolloin lapsen ikävaiheen ja perheen elämäntilanteen kannalta tulee suunnitella toiminnallisesti ehyt palvelukokonaisuus. (Kanste, Halme & Perälä 2013.) Rimpelän (2015) mukaan kuntapalveluita tulisi uudistaa 2020-luvun tarpeisiin kokonaisuutena ja huomioida, että yhteiskunnassamme tapahtuvat monitahoiset muutokset vaativat myös toimintarakenteiden nopeaa uudistamista. Myös ammattiliittojen tulee osallistua yhteistyörakenteiden kehittämiseen ja tunnustaa niiden merkityksellisyys (Stayton 2015).

Varhaiskasvatuslain (540/2018 § 7) mukaan kuntien on sekä toimittava että kehitettävä monialaista yhteistyötä lastensuojelusta ja muusta sosiaalihuollosta, neuvolatoiminnasta sekä terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa. Monialaisen yhteistyön ja verkostoitumisen merkitys korostuu tulevaisuudessa entisestään (Rimpelä 2015). Lasten ja perheiden tuen tarpeen varhainen tunnistaminen

sekä ennaltaehkäisevä työ vaativat yhteistyön tiivistämistä lasten- ja perheiden palveluita tuottavien tahojen välillä. Monialaiset työryhmät sekä yhdessä sovitujen toimintatapojen ja periaatteiden noudattaminen edistävät monialaista yhteistyötä. (Kanste, Halme & Perälä 2014.) Lapsi- ja perhelähtöisesti kohdistetut palvelut, toimivat yhteistyörakenteet sekä lapsiperheiden kuntapalveluiden kokonaisuuteen investointi tuottaisivat tulevien vuosien tulosta (Rimpelä 2015).

3 TUTKIMUSMENETELMÄT

3.1 Tutkimuskohde

Tutkimukseni kohteena ovat konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemykset varhaiskasvatuksen onnistuneesta monialaisesta yhteistyöstä ja sitä edistävästä tekijöistä. Tutkimus kohdistuu ihmisten yksilöllisiin kokemuksiin ja merkityksiin monialaista yhteistyötä koskien ja siten myös vastausten voidaan olettaa olevan inhimillisten arvojen sävyttämiä (Sarajärvi & Tuomi 2018, 36-38). Tutkittava ilmiö näyttäytyy hyvin monimuotoisena, sillä ihmisten yksilöllisillä kokemuksilla ja tiedoilla on vaikutusta varhaiskasvatuksen onnistuneen monialaisen yhteistyön määrittelyyn. Kokemuksia tutkittaessa voidaankin olettaa, etteivät tutkittavat ilmiöt avaudu käsitteellistämiseksi ja ymmärtämiseksi suoraan ja siksi niitä tulee tulkita. Sekä fenomenologisessa että hermeneuttisessa ihmiskäsitelmissä kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys nousevat keskeisiksi käsitteiksi tutkimuksen teon kannalta. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 40-42.)

Tutkimukseni on osa Jyväskylän yliopiston vuonna 2012-2020 toteutettavaa tutkimushanketta *Varhaisvuosien erityiskasvatus – Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työ ja vanhempien osallisuus* (Rantala & Uotinen 2019). Tutkimushankkeen keskeisenä tavoitteena on selvittää varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuva, lapsen saaman tuen toteuttamistapoja sekä perheiden osallisuuden ilmenemistä. Tämän pro gradu -tutkielman tutkimustehtävänä on selvittää: *mitkä tekijät edistävät konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksen mukaan monialaista yhteistyötä?*

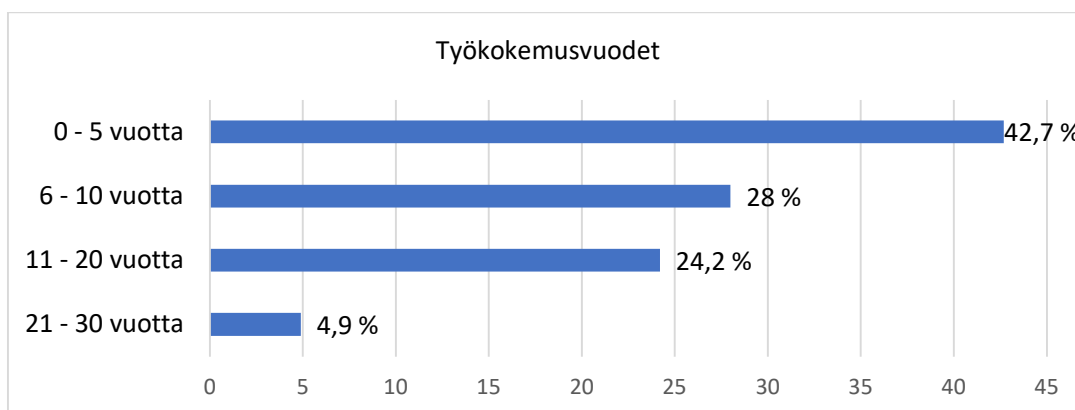
3.2 Tutkimusaineisto

Tutkimuksessani tutkin tutkimushankkeessa vuonna 2015 kyselylomakkein kerättyä aineistoa. Kyselylomake lähetettiin sähköisesti kaikille vuonna 2015 Suomessa toimiville konsultoiville varhaiskasvatuksen erityisopettajille. Kyselylomakkeeseen vastasi yhteensä 368 vastaajaa. Vastaajista naisia oli 365 (99,2 %) ja

miehiä 3 (0,8 %). Hyödynnän tutkimuksessani kyselylomakkeen taustakysymysten lisäksi osassa 3. *Yhteistyö muiden ammattilaisten kanssa kerättyjä avoimia vastauksia kysymykseen Mikä on mielestäsi tärkein yhteistyötä edistävä tekijä?*

Vastaajien ammattinimikkeet. Vastaajien ammattinimikkeitä oli useita: konsultoiva/kiertävä erityislastentarhanopettaja *kelto* (42,7%), varhaiserityisopettaja *veo* (15,2%), erityislastentarhanopettaja *elto* (4,9%), konsultoiva/kiertävä varhaiserityisopettaja *kveo* (4,9%), laaja-alainen erityislastentarhanopettaja *lelto* (3,8%), alueellinen erityislastentarhanopettaja *aelto* (3%), alueellinen varhaiserityisopettaja *aveo* (2,2%) ja resurssierityislastentarhanopettaja *relto* (1,6%). Lisäksi 21,7 prosenttia vastaajista ilmoitti ammattinimikkeeseen kohdan muu ammattinimike. Tässä tutkimuksessa käytetään vastaajista yhtenäisesti nimikettä *konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja*.

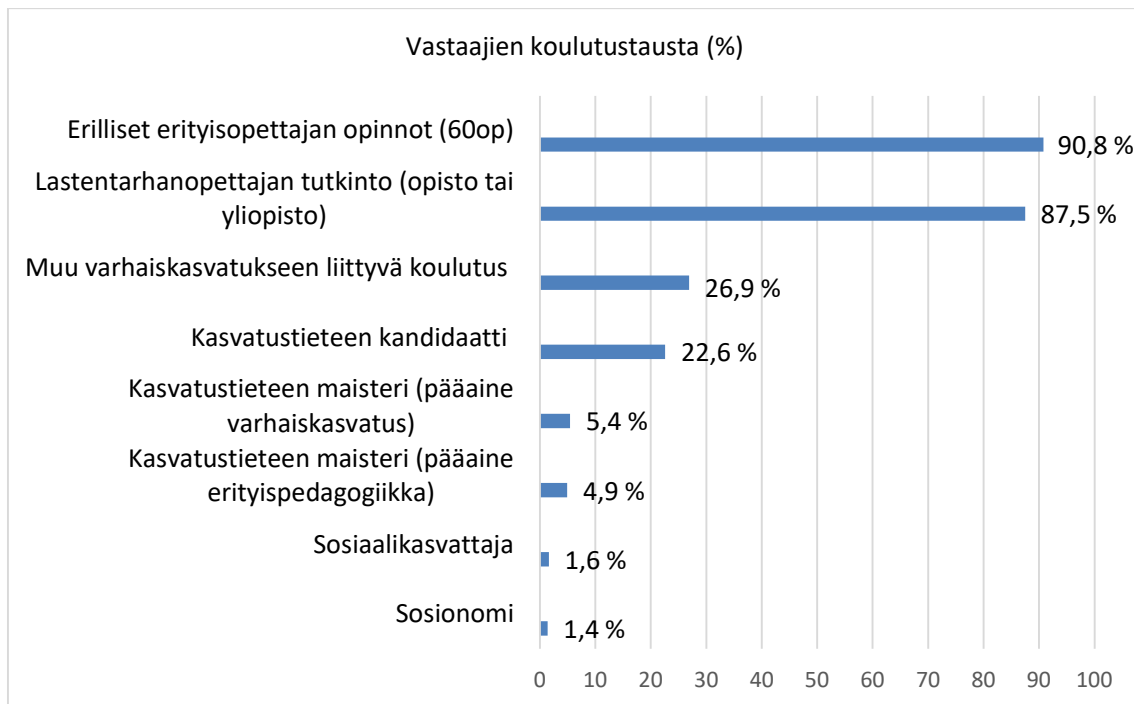
Vastaajien työkokemus. Suurimmalla osalla (42,7%) vastaajista työkokemusta oli 0 - 5 vuotta (kuvio 1).

KUVIO 1. Vastaajien työkokemusvuodet (%)

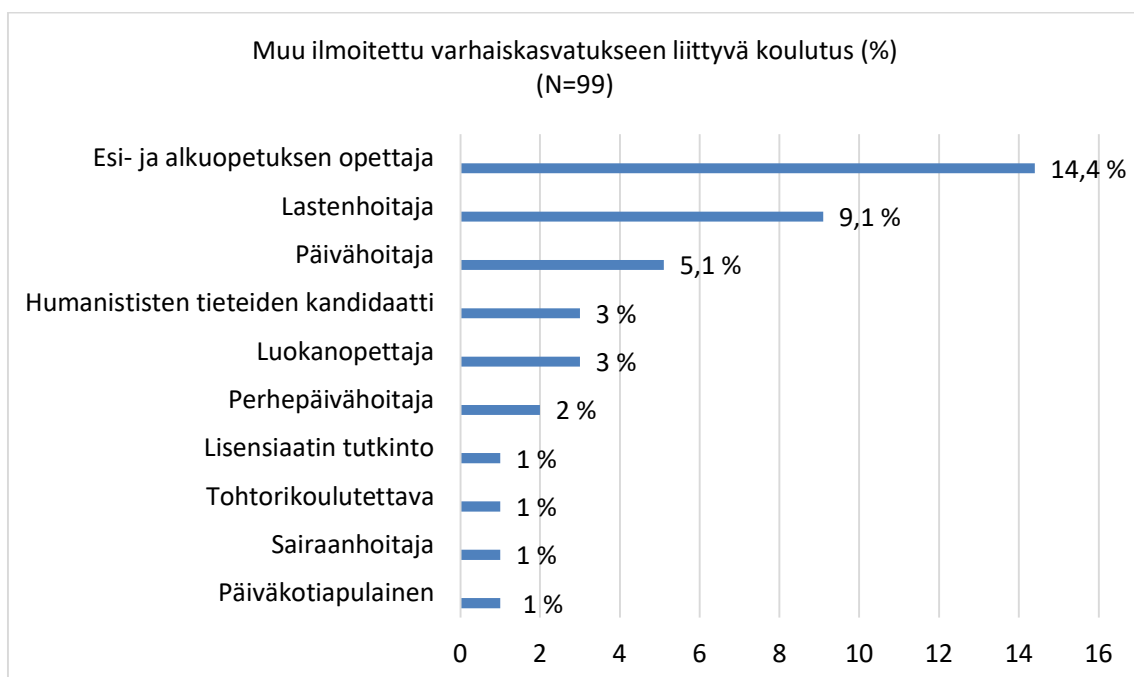
Vastaajista 28 prosentilla työkokemusta oli 6-10 vuotta ja 24,2 prosentilla 11 - 20 vuotta. 21-30 vuoden työkokemusta omaavia oli vähiten (4,9 %).

Vastaajien koulutustausta. Kyselylomakkeessa vastaajia pyydettiin ilmoittamaan kaikki varhaiskasvatukseen liittyvät koulutukset, jolloin yhdellä vastaajalla saattoi siis olla useita päällekkäisiä koulutuksia. Vastaajista valtaosalla (90,8 %) oli *erilliset erityisopettajan opinnot* (kuvio 2).

KUVIO 2. Vastaajien koulutustausta (%)

Kolmen yleisimmin esiintyneen koulutustaustan joukossa oli 87,5 prosenttia *lastentarhanopettajan tutkinnon* ja 22,6 prosenttia *kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon* omaavia vastaajia. Vastaajista 26,9 prosentilla oli *muuta varhaiskasvatukseen liittyvää koulutusta* (kuvio 3).

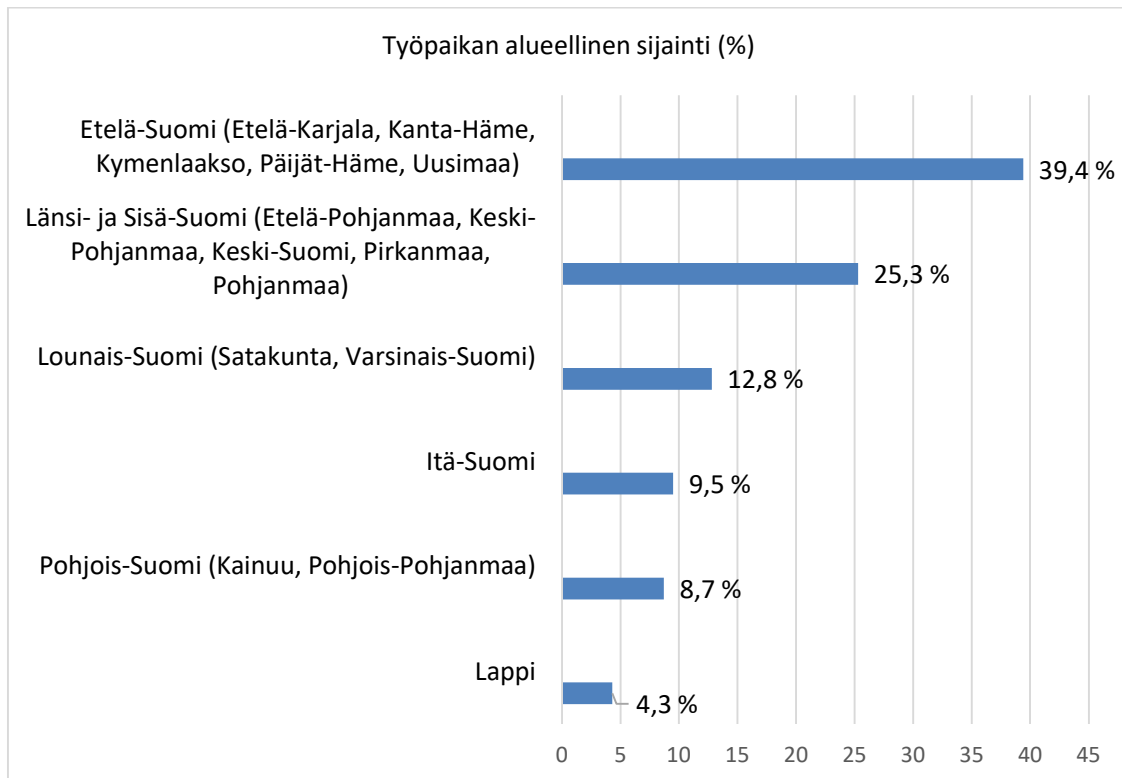

KUVIO 3. Muu ilmoitettu varhaiskasvatukseen liittyvä koulutus (%)

Kolmen yleisimmin esiintyneen muun varhaiskasvatukseen liittyvän koulutuksen joukosta 14,4 prosenttia oli *esi- ja alkuopetuksen opettajan* koulutusta, 9,1 prosenttia *lastenhoitajan*, sekä 5,1 prosenttia *päivähoitajan* koulutusta.

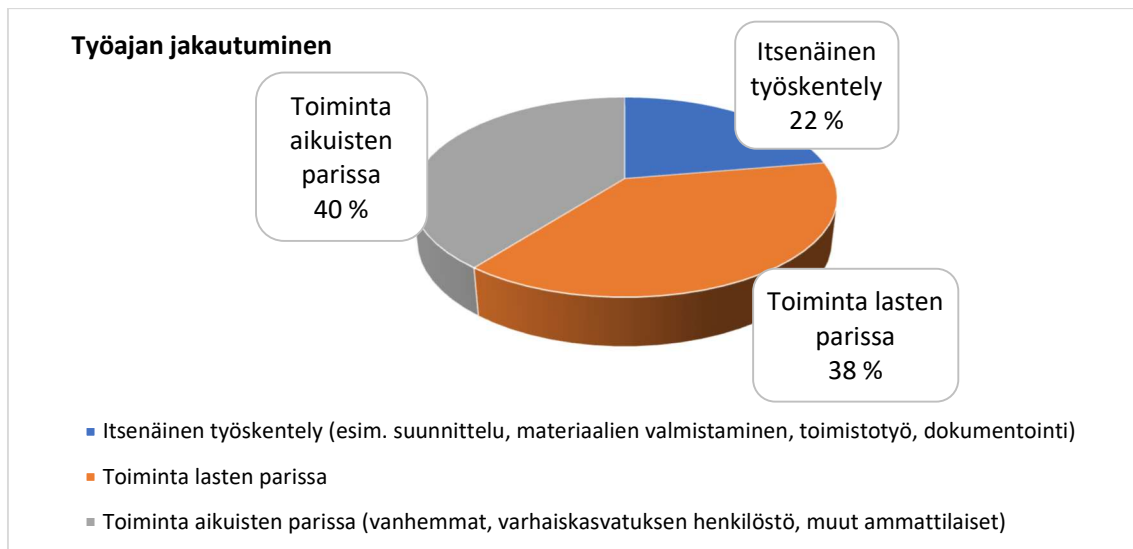
Vastaajien työpaikan alueellinen sijainti. Vastaajien työpaikkojen sijainti jakautui alueellisesti koko Suomeen (kuvio 4).

KUVIO 4. Vastaajien työpaikan alueellinen sijainti (%)

Vastaajien työpaikoista eniten (39,4 %) sijaitsi *Etelä-Suomessa* (*Etelä-Karjala, Kanta-Häme, Kymenlaakso, Päijät-Häme, Uusimaa*) ja toiseksi eniten (25,3 %) *Länsi- ja Sisä-Suomessa* (*Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi, Pirkanmaa, Pohjanmaa*). Vähiten, eli 4,3 prosenttia vastaajien työpaikkoja sijaitsi *Lapissa*.

Vastaajien työajan jakautuminen. Vastaajien työaika jakautui keskimääräisesti kolmeen eri osioon: toimintaan aikuisten parissa, toimintaan lasten parissa, sekä itsenäiseen työskentelyyn (kuvio 5).

KUVIO 5. Vastaajien työajan jakautuminen (%)

Työajasta eniten (40 %) käytettiin aikuisten, eli vanhempien, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja muiden ammattilaisten parissa toimimiseen. Toiseksi eniten työaika (38 %) käytettiin lasten parissa toimimiseen. Lisäksi työaika käytettiin itsenäiseen työskentelyyn 22 prosenttia, joka piti sisällään suunnittelua, materiaalien valmistamista, toimistotyötä ja dokumentointia.

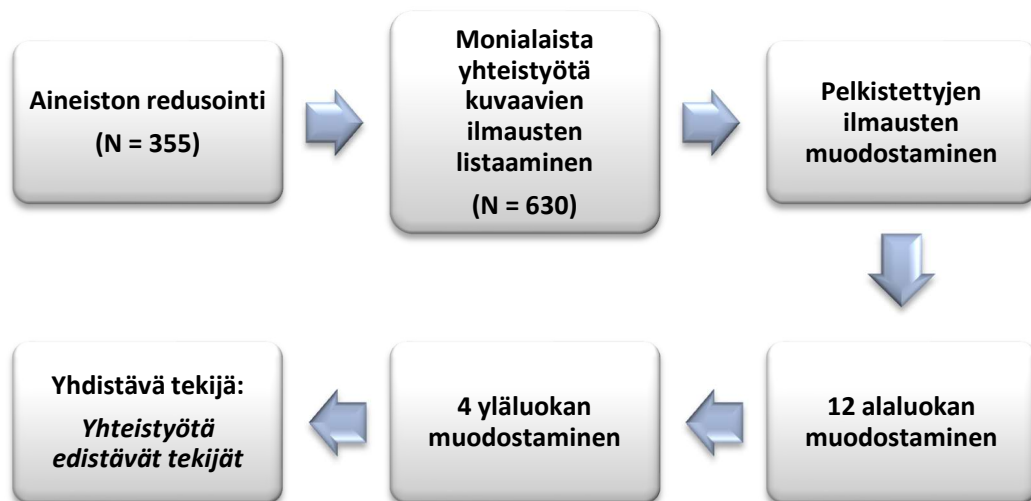
3.3 Aineiston sisällönanalyysi

Tutkimus on aineistolähtöinen tutkimus ja koostuu vastaajien kirjallisista avoimista vastauksista (N = 368). Laadullista sisällönanalyysiä hyödyntävä tutkimus keskittyy kommunikoidun kielen sisältöön ja sen yhteydestä ilmeneviin merkityksiin. (Hsieh & Shannon 2005, 1277-1278). Tässä tutkimuksessa analysoitiin tekstimuotoista aineistoa, eli kirjoitettua kieltä ja sen yhteydessä ilmeneviä merkityksiä. Sisällönanalyysin tavoitteena oli tulkinnan ja päättelyn ohjaamana käsitteellistä tutkittavaa varhaiskasvatuksen onnistuneen monialaisen yhteistyön ilmiötä (Sarajärvi & Tuomi 2018, 94). Sisällönanalyysi on joustava tutkimuksen lähestymistapa ja sitä voidaan toteuttaa monella eri tavalla (Elo & Kyngäs 2008, 112-113). Tässä tutkimuksessa pääpaino on laadullisella sisällönanalyysillä, jonka apukeinona päädyttiin aineiston suuren koon takia käyttämään myös kvantifiointia (Sarajärvi & Tuomi 2018, 88).

Sisällön erittely. Tutkimuksessa käytettiin tutkimushankkeen aineistoa, joka oli jo valmiiksi litteroitu ja tallennettu SPSS-ohjelmaan. Tutkimusaineiston tiedot tulostettiin ja kopioitiin Word-tekstinkäsittelyohjelmaan aineiston käsittelyn helpottamiseksi. Aineistosta poistettiin tässä vaiheessa 10 tyhjäksi jätettyä vastausta ja sen jälkeen aineiston loput vastaukset eriteltiin kvantitatiivisesti numeroimalla vastaukset (Sarajärvi & Tuomi 2018, 88). Näin ollen varsinaiseen analyysiin päätyi mukaan 355 avointa vastausta ($N = 355$). Aineiston vastausten numeroinnissa käytettiin muotoa v 1 - v 355 (esimerkiksi v 1 tulkitaan vastaaja 1). Numeroinnilla haluttiin helpottaa tutkimusaineiston käyttöä ja vastausten jäljittämistä.

Sisällön analyysi. Sisällön analyysin ensimmäinen vaihe aloitettiin aineiston pelkistämällä, eli redusoimisella. Esivalmisteluvaiheessa tutkimusaineisto luettiin useamman kerran läpi lähinnä sanatasolla ja tässä vaiheessa analyysin yksiköt olivat lähinnä yksittäisiä sanoja (Elo & Kyngäs 2008, 111; Sarajärvi & Tuomi 2018, 92). Avointen vastausten pituudet vaihtelivat yhden sanan ja kokonaisten virkkeiden välillä. Vastauskielenä oli pääsääntöisesti suomi ja ruotsinkielellä oli vastattu kolmessa vastauksessa.

Seuraavassa vaiheessa aineistosta alettiin etsiä vastauksissa usein toistuvia monialaista yhteistyötä edistäviä tekijöitä kuvaavia ilmaisuja (Sarajärvi & Tuomi 2018, 92). Koska aineisto oli suhteellisen suuri, ilmauksia alettiin myös laskea. Tässä analyysin vaiheessa hyödynnettiin aineistosta tulostettuja paperiversioita ja usein toistuvien ilmausten värikoodausta värikynällä, jolloin samankaltaisia ilmauksia merkittiin samanvärisellä kynällä. Pelkistämävaiheessa huomioitiin myös, että yhdestä vastauksesta saattoi löytyä useampia ilmaisuja. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 92.) Seuraavaksi ilmaukset listattiin ja monialaista yhteistyötä edistäviä tekijöitä kuvaavia ilmauksia löydettiin yhteensä 630 ($N = 630$). Analyysiprosessi eteni vaiheittain (KUVIO 6).

KUVIO 6. Analyysiprosessin vaiheittainen eteneminen

Sisällön analyysin seuraavassa vaiheessa analysoitiin kunkin alkuperäisen vastauksen sisältöä laadullisesti ja kokonaisuutena (N = 355). Tavoitteena oli tarkentaa monialaista yhteistyötä kuvaavien ilmausten listaa ja löytää aineistosta samankaltaiseksi luokiteltavia käsitteitä. Alkuperäisistä ilmauksista alettiin muodostaa pelkistettyjä ilmauksia ja seuraavaksi pelkistetyt ilmaukset jakautuivat sisältöään vastaaviksi nimettyihin alaluokkiin. (Elo & Kyngäs 2008, 111; Sarajärvi & Tuomi 2018, 92.) Sisältöään kuvaavia alaluokkia muodostui yhteensä 12. Tässä vaiheessa huomioitiin, että jos samassa vastauksessa viitattiin useampaan kertaan esimerkiksi sanaan *asenne* (esimerkiksi *positiivinen asenne* ja *ratkaisukeskeinen asenne* samassa vastauksessa) laskettiin tämä vain yhdeksi asennetta koskeväksi ilmaisuksi, vaikka asennetta kuvailevat adjektiivit tultaisiin huomioimaan tulokinnassa ja tulosten esittämisvaiheessa. Esimerkki luokitteluprosessista esitellään taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Esimerkki aineiston luokittelusta sisällön analyysin prosessissa

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Yhdistävä tekijä
<p><i>Avoim keskustelukulttuuri - -</i></p> <p><i>--avoin rehellinen keskustelu.</i></p> <p><i>-- Avoimuus - -</i></p> <p><i>--Avoim mieli muiden erilaisille näkemyksille.</i></p> <p><i>Mahdollisimman avoin kommunikointi ja molempien osapuolien rehellisyys</i></p>	<p>Luodaan avointa keskustelukulttuuria.</p> <p>Keskustellaan rehellisesti.</p> <p>Ollaan avoimia.</p> <p>Suhtaudutaan avoimesti erilaisiin näkemyksiin.</p>	<p>AVOIMUUS JA REHELLISYYS</p>		
<p><i>Luottamuksellisuus - -</i></p> <p><i>Att kunna lita på varandra</i></p> <p><i>-- luottamuksellinen tietojen vaihtaminen- -</i></p> <p><i>-- Luottamus tekijöiden välillä - -</i></p> <p><i>Luottamus- -</i></p>	<p>Luodaan luottamusta yhteistyöhön osallistuvien välillä.</p> <p>Luotetaan yhteistyöhön osallistujiin.</p> <p>Vaalitaan luottamuksellisuutta tietojenkäsittelyn suhteen.</p>	<p>LUOTTAMUS</p>		
<p><i>-- toinen toisensa osaamisen kunnioittaminen. - -</i></p> <p><i>-- toisen kunnioittava kohtaaminen.</i></p> <p><i>-- Toisten ammattitaidon tiedostaminen ja kunnioittaminen.</i></p> <p><i>Kunnioittava asenne niin vanhempia kuin ammattilaisiakin kohtaan--</i></p> <p><i>-- toisten arvostaminen ammattillisesti - -</i></p>	<p>Kunnioitetaan kaikkia yhteistyöhön osallistujia.</p> <p>Kunnioitetaan yhteistyöhön osallistujien ammattitaitoa.</p> <p>Kohdataan osallistujat kunnioittavasti.</p> <p>Arvostetaan yhteistyöhön osallistuvien ammattitaitoa.</p>	<p>KUNNIOITUS</p>		
<p><i>Yhteinen tavoite, jonka mukaan valintoja tehdään ja sitoudutaan siihen</i></p> <p><i>-- samansuuntainen näkemys siitä mitä yhteistyöllä tavoitellaan - -</i></p> <p><i>Kaikilla on yhteinen päämäärä- -</i></p> <p><i>-- päämäärätietoisuus - -</i></p> <p><i>Yhteinen tavoite, jota jokainen toteuttaa oman perustehtävän kautta.</i></p>	<p>Tavoitteeseen sitoudutaan.</p> <p>Osallistujilla on yhteinen tavoite.</p> <p>Osallistujat pyrkivät saamaan päämäärään.</p> <p>Osallistujat toteuttavat työtään yhteisen tavoitteen mukaisesti.</p>	<p>YHTEINEN TAVOITE</p>		
			<p>JAETTU ARVOPOHJA</p>	<p>YHTEISTYÖTÄ EDISTÄVÄT TEKIJÄT</p>

Laadullisen sisällön analyysin perusteella muodostuneet 12 alaluokkaa olivat: *avoimuus ja rehellisyys, luottamus, kunnioitus, yhteinen tavoite, asenne, hyvä vuorovaikutus, motivaatio, selkeät rakenteet ja toimintamallit, aikaresurssit, pysyvyys, vanhempien osallistuminen ja lapsen edun näkökulma*. Samankaltaiset alaluokat ryhmiteltiin edelleen neljään sisältöään kuvaavaan yläluokkaan: *jaettu arvopohja, yhteistyömyönteisyys, organisaatiotekijät sekä perheen osallisuus*. Näitä yläluokkia yhdistäväksi tekijäksi muodostui *yhteistyötä edistävät tekijät*. (Elo & Kyngäs 2008, 111; Sarajärvi & Tuomi 2018, 98.)

3.4 Tutkimuksen eettiset ratkaisut ja luotettavuus

Tutkimuksessa on tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa noudatettu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeistusten mukaisesti eettistä sitoutuneisuutta ja hyvää tieteellistä käytäntöä, rehellisyyttä ja tiedeyhteisössä yleisesti tunnustettuja toimintatapoja painottaen. Tutkimuksessa on pyritty tuottamaan mahdollisimman avoimella tavalla hyvän tieteellisen käytännön mukaista tieteellistä tietoa. (TENK 2012.) Tutkimusaineiston salassapitosäädöksistä on huolehdittu sekä sähköisen että paperisen tutkimusaineiston huolellisella säilytyksellä lukitussa tilassa ja tutkimusaineistoa on pyritty kuvaamaan tavalla, jossa tutkittavien henkilöllisyyden jäljittäminen on mahdotonta. Tutkimuksen tekemistä on läpi koko tutkimusprosessin tarkastellut ulkopuolinen henkilö, eli käytännössä pro gradu- tutkielmani ohjaaja. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 111, 121; TENK 2012.)

Eettisestä näkökulmasta tutkimuksen johdonmukaisuutta on tavoiteltu tutkimusaiheen teoriataustan tarkoituksenmukaisilla lähdevalinnoilla, jolloin päätös viitata kuhunkin lainattavaan lähteeseen on ollut eettisesti perusteltua ja aiheenmukaista. Tutkija kunnioittaa tutkimuksessa lähteenä käytettyjen toisten tutkijoiden tuottamaa tieteellistä tietoa ja on pyrkinyt ne viittauksissaan esittämään totuudenmukaisesti ja tutkijoiden näkemysten lähtökohdista. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 111-112.) Tutkija ei ole saanut valmista tutkimusaineistoa käsiteltäväkseen liian varhaisessa vaiheessa, jotta aineisto ei pääsisi vaikuttamaan tutkimusaiheen teoriataustan kartoittamisessa tai alustavan tutkimustehtävän muo-

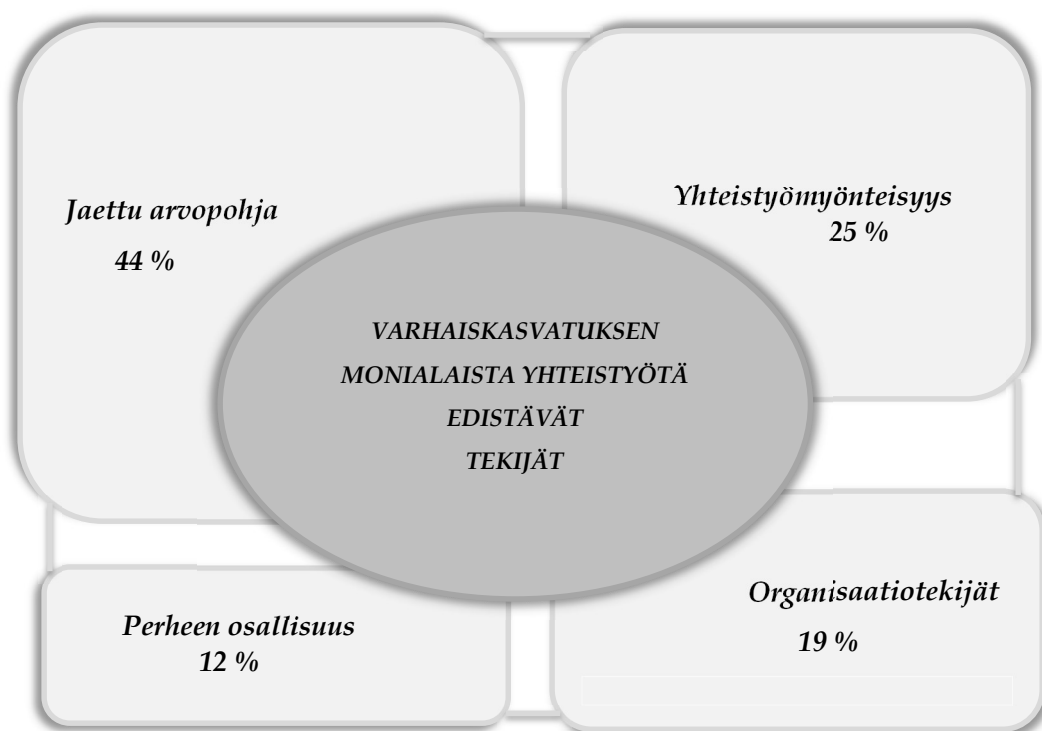
toilussa. On kuitenkin todettava, että tutkijan päätös osallistua jo olemassa olevaan tutkimushankkeeseen sekä tutkijan tietous tutkimushankkeen aihepiiristä on jossain määrin vaikuttanut sekä tutkimusaiheen että tutkimustehtävän määrittelyssä (Sarajärvi & Tuomi 2018, 114).

Tutkittava aihe on ilmiönä hyvin monimuotoinen ja siten myös monitulkintainen. Tässä tutkimuksessa pääasiallisena tutkimusmenetelmänä käytetty sisälönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn (Sarajärvi & Tuomi 2018, 94). Tutkimuksessa onkin pyritty tekemään sisällöllisesti vahvoja tulkintoja, joita on halettu avata mahdollisimman avoimella analyysiprosessin kuvauksella sekä riittäväällä määrällä aineistolainauksia. Tutkimus on pyritty toteuttamaan kokonaisuudessaan johdonmukaisesti ja luotettavalla tavalla. (Graneheim & Lundman 2004, 106, 109; Sarajärvi & Tuomi 2018, 122.)

Tutkimusta tehdessä on tiedostettu, että tekstit sisältävät todennäköisesti useita eri merkityksiä ja niiden ymmärtäminen on aina riippuvainen subjektiivisesta tulkinnasta (Graneheim & Lundman 2004, 106). Tutkimusaineistoa on pyritty tarkastelemaan avoimin mielin ja aineistolähtöisyyttä painottaen, vaikka väistämättä tutkimuksen taustateoria ja tutkijan oma käytännön työelämän kokemus on muodostanut tutkijalle esioletuksia tutkittavasta aiheesta. Tutkija on tiedostanut näiden esioletusten olemassaolon ja pyrkinyt siihen, etteivät ne vaikuta tutkijan tieteellisessä työssä tekemiin ratkaisuihin ja tutkimusetiikkaan (Sarajärvi & Tuomi 2018, 147-149).

4 TULOKSET

Tutkimustulokset jakautuvat vastausten mukaan neljään varhaiskasvatuksen monialaista yhteistyötä edistävään ulottuvuuteen, jotka ovat jaettu arvopohja, yhteistyömyönteisyys, organisaatiotekijät sekä perheen osallisuus (kuvio 7).

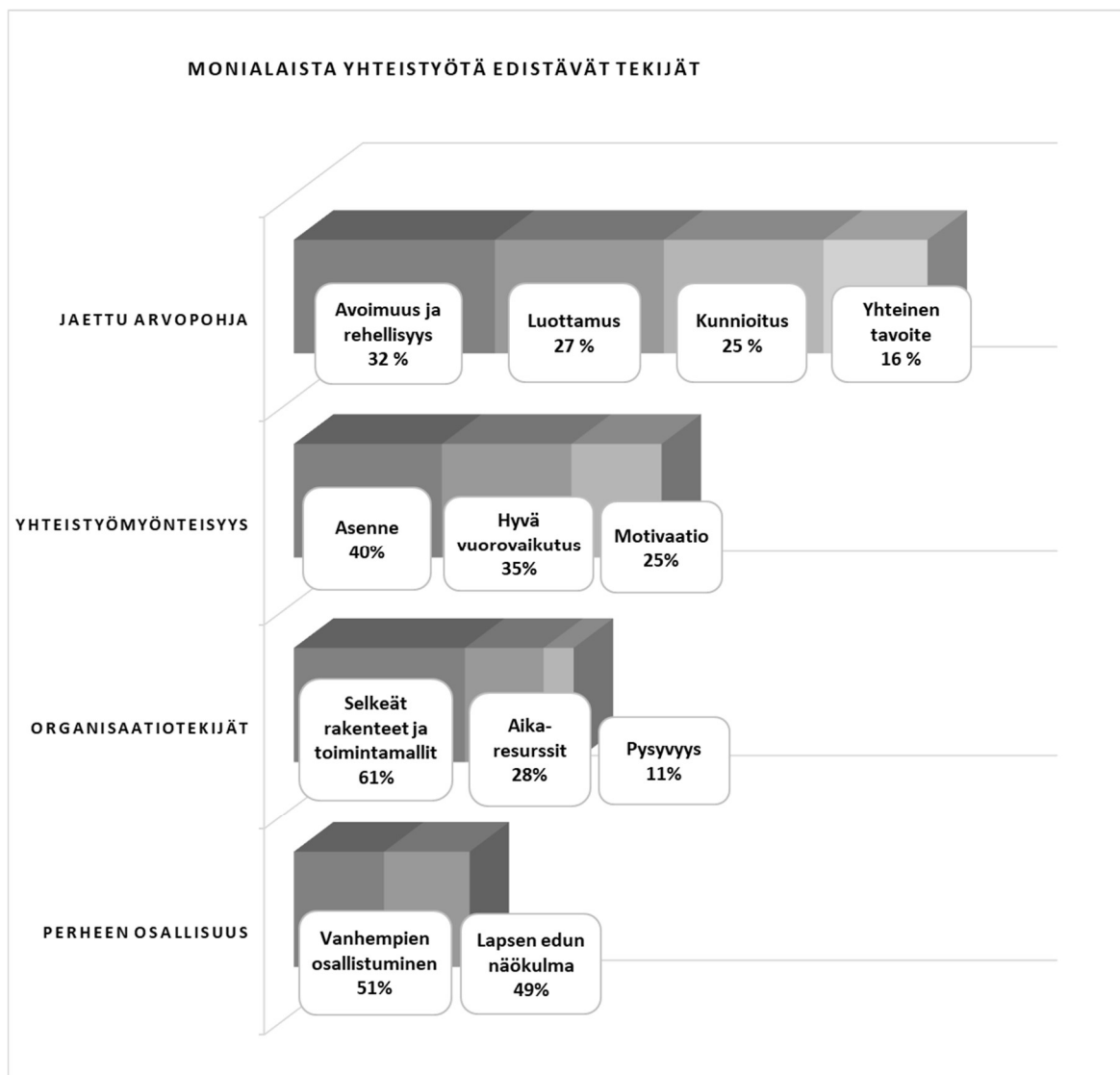

KUVIO 7. Varhaiskasvatuksen monialaista yhteistyötä edistävät ulottuvuudet ja niiden prosentuaaliset osuudet

Vastauksissa varhaiskasvatuksen monialaista yhteistyötä edistäviä tekijöitä liitetään selvästi eniten jaettuun arvopohjaan (44 %), toiseksi eniten yhteistyömyönteisyyteen (25 %), kolmanneksi eniten organisaatiotekijöihin (19 %) ja vähiten perheen osallisuuteen (12 %). Varhaiskasvatuksen onnistuneen monialaisen yhteistyön ulottuvuudet voidaan kuvata toisiinsa liitoksissa olevana kokonaisuutena, jossa useampi ulottuvuus vaikuttaa yhteistyön onnistumiseen. Nämä neljä

ulottuvuutta pitävät sisällään yhteensä 12 monialaista yhteistyötä edistävää tekijää (kuvio 8).

KUVIO 8. Monialaista yhteistyötä edistävät tekijät ja niiden prosentuaaliset osuudet varhaiskasvatuksen monialaista yhteistyötä edistävästä ulottuvuudesta

Vastaajien mukaan varhaiskasvatuksen onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä esiintyy usein useampia edistäviä tekijöitä rinnakkain:

Toimivan yhteistyöverkoston ylläpitäminen on kaikkien osallisten vastuulla. Säännölliset ja suunnitellut tapaamiset ovat pohja toimivalle yhteistyölle. Molemminpuolinen toistensa tunteminen, luottamuksen syntyminen ja jokaisen työn sisällön tunteminen edistävät yhteistyötä. Syntyy käsitys yhteisistä päämääristä. (v 5)

Kuten edellä kuvataan, vastaajat mieltävät monialaisen yhteistyön kokonaisuudeksi, joka edellyttää useita monialaista yhteistyötä edistäviä tekijöitä. Vastaajien mukaan monialaista yhteistyötä edistävät tekijät voivat myös vaikuttaa toisiinsa:

Avoimesti vanhempien luvalla ja mielellään niin että he aina paikalla kun heidän lapses-
taan puhutaan muiden kuin päivähoidon työntekijöiden kanssa. Avoimuus luo yleensä
luottamusta. (v 112)

Vastaajien näkemyksen mukaan tietty edistävä tekijä saattaa joskus vahvistaa myös toista edistäväksi koettua tekijää, kuten edellä mainitussa lainauksessa avoimuuden koetaan synnyttävän luottamusta. Monialaista yhteistyötä edistäviä tekijöitä ja niiden sisältöä esitellään tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

4.1 Jaettu arvopohja

Vastaajien mukaan yhteistyöhön osallistuvien jaettu arvopohja edistää varhaiskasvatuksen monialaista yhteistyötä. Jaetun arvopohjan ulottuvuus sisältää 44 prosenttia kaikista onnistunutta monialaista yhteistyötä kuvaavista ilmauksista (kuvio 8). Avoimuus ja rehellisyys sekä luottamus ja kunnioitus ovat tekijöitä, jotka vastaajien ilmaisemana esiintyvät usein niin ilmapiiriin kuin myös osaamiseen liittyvissä asioissa. Vastaajien mukaan monialaisessa yhteistyössä yhteisten arvojen mukaisesti muodostuu myös yhteinen tavoite, johon sitoutumalla edistetään monialaisen yhteistyön onnistunutta toteutusta (taulukko 2).

TAULUKKO 2. Jaettua arvopohjaa kuvaavien ilmausten lukumäärät ja prosentuaaliset osuudet

<i>JAETTU ARVOPOHJA (N = 274)</i>		
	<i>f</i>	<i>%</i>
Avoimuus ja rehellisyys	87	32 %
Luottamus	73	27 %
Kunnioitus	69	25 %
Yhteinen tavoite	45	16 %

Avoimuus ja rehellisyys. Jaettua arvopohjaa kuvaavia ilmauksia liitetään vastauksissa eniten (32 %) avoimuuteen ja rehellisyyteen. Vastaajien mukaan avarakseinen suhtautuminen ja *avoin mieli* (v 214) kaikkien osallistujien erilaisia näkökulmia ja mielipiteitä kohtaan edistää monialaista yhteistyötä. Vastaajat kuvailevat toimivan monialaisen yhteistyön keskustelukulttuuria ja yhteistyökumppaneiden kommunikointia rehelliseksi ja avoimeksi. Vaikka yhteistyön osapuolilla olisi henkilökohtaisia mielipiteitä lapsesta tai perheestä, vastaajien mukaan ne jätetään asiaankuulumattomina monialaisen yhteistyön ulkopuolelle. Onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä vastaajien peruseriaatteita ovat *asioista puhuminen ilman henkilökohtaisuuksia* sekä *rehellisyys ja inhimillisuus* (v 4). Monialaista yhteistyötä edistävässä keskustelukulttuurissa tulee vastaajien mukaan puhua lapsen ja perheen asioista rehellisesti, mutta ammatillisesti:

Ymmärretään, että työasiat hoidetaan, vaikka itsellä olisi omat mielipiteet/tunteet perheitä/lasta kohtaan: ammatillisuus. Paljon asioista puhuminen yhteisesti ja avoimesti, uskalletaan puhua vaikeista ja kipeistäkin asioista. Myös onnistumiset otetaan esille. (v 334)

Kuten edellä on kuvattu, onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä vastaajat painottavat lapsen ja perheen vahvuuksia, myös vaikeiden tai arkojen asioiden yhteydessä. Vastaajien mukaan avoin työskentelytapa edellyttää aina vanhempien luvan ja salassapitosäädösten huomioimista. Onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä vastaajat kokevat avoimuuden vahvistavan yhteistyöhön osallistuvien keskinäistä luottamusta.

Luottamus. Jaettua arvopohjaa kuvaavista ilmauksista 27 prosenttia liitetään vastauksissa luottamukseen. *Luottamus jokaisen osaamiseen* (v 101) korostuu vastaajien näkemyksissä ja luo perustaa onnistuneelle monialaiselle yhteistyölle. Vastaajien mukaan onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä osallistujat luottavat toisiinsa, erityisesti toistensa ammattitaitoon ja osaamiseen. Yhteistyössä on vastaajien näkemysten mukaan huolehdittava siitä, että kaikki osallistujat ymmärtävät yhteistyössä käsiteltävät asiat: *Ymmärrys yhteisestä asiasta ja luottamus, että kaikki "puhaltavat yhteen hiileen"* (v 55). Kuten edellä kuvataan, yhteistyössä vastaajat luottavat siihen, että kaikki osallistujat toimivat yhteisen asian hyväksi.

Kunnioitus. Jaettua arvopohjaa kuvaavista ilmauksista 25 prosenttia liitetään vastauksissa kunnioitukseen. Vastaajat korostavat, että osallistujien välinen kunnioitus on merkityksellistä onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä. Keskinäistä kunnioitusta edellytetään vastaajien mukaan niin vanhempia kuin ammattilaisia kohtaan. Vastaajien näkemyksen mukaan yhteistyöhön osallistuvat arvostavat ja kunnioittavat jokaisen osallistujan osaamista, näkemyksiä ja ammattitaitoa. Yhteistyön lähtökohtana on vastaajien mukaan *toinen toisensa osaamisen kunnioittaminen* (v 67) sekä *toisten ammattitaidon tiedostaminen ja kunnioittaminen* (v 150).

Yhteinen tavoite. Jaettua arvopohjaa kuvaavista ilmauksista 16 prosenttia koskee vastauksissa yhteistä tavoitetta. Onnistunutta monialaista yhteistyötä edistää vastaajien näkemysten mukaan toimiminen yhdessä sovittujen tavoitteiden ja päämäärien mukaisesti. Vastaajat korostavat, että yhteistyöhön osallistuvien tulee yhdessä sopia yhteistyön tavoitteista ja tunnistaa, mikä yhteistyön yhteinen päämäärä on. Jokaiselta yhteistyöhön osallistuvalla odotetaan vastaajien keskuudessa monialaista yhteistyötä edistävää päämäärätietoisuutta: *Kaikilla on yhteinen päämäärä, jota kohti kuljetaan* (v 84). Jokainen yhteistyöhön osallistuja toteuttaa vastaajien mukaan yhteisen tavoitteen mukaista toimintaa oman perustehtävänsä ja osaamisensa kautta.

4.2 Yhteistyömyönteisyys

Yhteistyömyönteisyys edistää vastaajien näkemysten mukaan varhaiskasvatuksen monialaista yhteistyötä. Yhteistyömyönteisyyden ulottuvuus sisältää 25 prosenttia kaikista onnistunutta monialaista yhteistyötä kuvaavista ilmauksista (kuvio 8). Vastauksista käy ilmi, että monialainen yhteistyö vaatii onnistuakseen yhteistyömyönteisyyttä. Yhteistyömyönteisyyttä vahvistetaan vastaajien näkemysten mukaan yhteistyölle sopivalla asenteella sekä hyvällä ihmisten välisellä vuorovaikutuksella. Jotta monialainen yhteistyö olisi onnistunutta, edellytetään vas-

taajien mukaan yhteistyöhön aitoa halua. Vastaajat kokevat, että yhteistyömyönteisyys muodostuu asenteeseen, hyvään vuorovaikutukseen ja motivaatioon liittyvistä tekijöistä (taulukko 3).

TAULUKKO 3. Yhteistyömyönteisyyttä kuvaavien ilmausten lukumäärät ja prosentuaaliset osuudet

YHTEISTYÖMYÖNTEISYYS (N = 159)		
	<i>f</i>	%
Asenne	64	40%
Hyvä vuorovaikutus	56	35%
Motivaatio	39	25%

Asenne. Yhteistyömyönteisyyttä kuvaavista ilmauksista liitetään vastauksissa eniten (40 %) asenteeseen. Yhteistyömyönteisyys onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä edellyttää vastaajien mukaan sopivaa asennetta yhteistyötä kohtaan. Yhteistyömyönteinen asenne on vastaajien kuvauksen mukaan toista kunnioittava, myönteinen, positiivinen, ratkaisukeskeinen, nöyrä ja avoin. Vastaajat edellyttävät yhteistyöhön osallistujilta sopivaa suhtautumistapaa yhteistyöhön ja yhteistoiminnallisuuteen. Onnistuneen monialaisen yhteistyön lähtökohtana vastaajat pitävät yhteistyömyönteistä asennetta muiden ammattilaisten ja vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä kohtaan. Yhteistyömyönteistä asennetta edellytetään vastaajien mukaan jokaiselta yhteistyöhön osallistuvalla. Oman asenteen tiedostaminen sekä omaa työtä että muita yhteistyökumppaneita kohtaan on vastaajien mukaan välttämätöntä. Monialainen yhteistyö on hyväksyttävä varhaiskasvatuksen toimintatavaksi ja vastaajat korostavatkin, että *yksin tekeminen ei enää onnistu* (v 176).

Hyvä vuorovaikutus. Yhteistyömyönteisyyttä kuvaavista ilmauksista 35 prosenttia liitetään vastauksissa hyvään vuorovaikutukseen. Onnistunut monialainen yhteistyö edellyttää vastaajien näkemysten mukaan hyvää vuorovaiku-

tusta ihmisten välisessä kommunikoinnissa. *Hyvä vuorovaikutus ja asiallinen keskustelu on kaiken yhteistyön ydin* (v 250) ja vastaajat kokevat sen edistävän onnistunutta monialaista yhteistyötä. Hyvää vuorovaikutusta vastaajat kuvaavat toista kunnioittavaksi, rehelliseksi, avoimeksi sekä hienotunteiseksi. Hyvään vuorovaikutukseen vaaditaan sopivia vuorovaikutustaitoja, joita vastaajien mukaan ovat erityisesti kuuntelun ja neuvottelun taidot. Vastaajat kokevat, että myös yhteistyöhön osallistuvien empatiakyky ja vastavuoroisuuden taidot korostuvat toimivassa monialaisessa yhteistyössä. Vuorovaikutustaitojen säännöllinen kehittäminen nähdään vastaajien keskuudessa tärkeänä. Vastaajat korostavat, että jokaisen osallistujan on otettava vastuu omasta vuorovaikutuksestaan sekä myös omien vuorovaikutustaitojen kehittämisestä.

Motivaatio. Yhteistyömyönteisyyttä kuvaavista ilmauksista 25 prosenttia liitetään vastauksissa motivaatioon. Motivaatio on vastaajien mukaan edellytys onnistuneelle monialaiselle yhteistyölle. *Motivationen för det egna arbetet* (v 220), eli motivaatio omaa työtä kohtaan edistää vastaajien näkemysten mukaan monialaista yhteistyötä ja siksi yhteistyöhön osallistujilla tulee olla aitoa mielenkiintoa yhteistyön tekemiseen. Yhteistyö nähdään vastaajien keskuudessa tärkeänä osana omaa työtä. Vastaajien mukaan yhteistyön kokeminen merkityksellisenä ja yhteistyön hyötyjen ymmärtäminen vaikuttavat edistävästi osallistujien motivaatioon tehdä yhteistyötä. Onnistuneessa yhteistyössä yhteistyön merkityksellisyyttä kokevat vastaajien mukaan kaikki yhteistyöhön osallistuvat, niin työntekijät kuin myös lapsi ja vanhemmat. Yhteistyön hyödyllisyys nähdään vastaajien keskuudessa osallistujien omaa työskentelyä helpottavana tekijänä:

- - nähdä se, että yhdessä ollaan enemmän, hyödytämme toinen toisiamme (v236)

Kuten edellä kuvataan, onnistuneessa yhteistyössä vastaajat ymmärtävät yhteistyön hyödyllisyyden ja kokevat, että yhdessä saadaan enemmän aikaan hyötyä kuin yksin toimiessa.

4.3 Organisaatiotekijät

Vastaajien näkemysten mukaan organisaatioon liittyvät tekijät edistävät varhaiskasvatuksen monialaista yhteistyötä. Organisaatiotekijöiden ulottuvuus sisältää kokonaisuudessaan 19 prosenttia kaikista onnistunutta monialaista yhteistyötä kuvaavista ilmauksista (kuvio 8). Monialaista yhteistyötä edistävät organisaatiotekijät liittyvät vastaajien mukaan selkeisiin rakenteisiin ja toimintamalleihin, aikaresursseihin ja pysyvyyteen (taulukko 4).

TAULUKKO 4. Organisaatiotekijöitä kuvaavien ilmausten lukumäärät ja prosentuaaliset osuudet

ORGANISAATIOTEKIJÄT (N = 121)		
	<i>f</i>	%
Selkeät rakenteet ja toimintamallit	74	61%
Aikaresurssit	34	28%
Pysyvyys	13	11%

Selkeät rakenteet ja toimintamallit. Organisaatiotekijöitä kuvaavista ilmauksista liitetään vastauksissa eniten (61 %) selkeisiin rakenteisiin ja toimintamalleihin. Organisaation selkeisiin rakenteisiin ja toimintamalleihin liitettävien ilmausten lukumäärä oli monialaista yhteistyötä edistävien osatekijöiden osalta kaikkein suurin ($f = 74$). Vastaajien mukaan monialaista yhteistyötä edistävät rakenteet ja toimintamallit edellyttävät selkeitä yhdessä sovittuja käytänteitä ja sopimuksia. Toimiviin rakenteisiin tulee sisällyttää suunnitelma, joka sisältää tietoa yhteistyön prosesseista niin ajankäytön, tapaamispaikan, vastuunjaon kuin toimintatapojenkin osalta.

Vastaajien mukaan monialaisessa yhteistyössä on usein osallistujia eri toimialoilta ja kaikki osallistujat eivät välttämättä tunne toistensa toimenkuvia, joten ohjeistusten *läpinäkyvyys* (v 227) on tärkeää. Läpinäkyvyys vähentää vastaajien mukaan päällekkäisiä työtehtäviä ja antaa tarvittavaa tietoa yhteistyökump-

paneiden toimenkuvista. Vastaajien mukaan monialaista yhteistyötä edistääkseen yhteistyöhön osallistuvilla tulee olla selkeä käsitys myös omasta työnkuvaan ja vastuunottoa omista työtehtävistään. Vastaajien mukaan on hyväksyttävä yhteistyön kuuluminen osaksi omaa työnkuvaa ja toimintatapaa: *Yhteistyö on rakenteissa tuotu selkeästi esiin ja kuuluu automaattisesti työnkuvaan - -* (v 182). Noudatamalla etukäteen sovittuja käytänteitä, voidaan vastaajien mukaan edistää monialaisen yhteistyön toimivuutta. Vastaajien mukaan tiedonkulun yhteistyökumppaneiden välillä tulee olla säännöllistä, sujuvaa, aloitteellista ja aktiivista.

Vastaajien mukaan onnistunut monialainen yhteistyö vaatii tukea myös esimiehiltä ja hallinnolta. Toimivaan yhteistyöhön tarvitaan *esimiehen/johdon siunaus yhteistyölle* (v 178), *esimiesten hyväksyntä ja tuki* (v 217) sekä *esimiesten ymmärrys yhteistyön tärkeydestä* (v 325). Hallinnolta vastaajat toivovat monialaisen yhteistyön edistämiseksi joustavuutta, realistista käsitystä yhteistyön käytännön työstä sekä tulevaisuuden kehityssuunnan huomioimista jo yhteistyörakenteita suunniteltaessa:

Ja se, että hallinnossa osataan nähdä ja luoda kokonaisuus ja toimivat rakenteet eri toimijoiden toimenkuvat ja vastuualueet huomioiden. Ja että olisi joustavuutta ja olennaiseen keskittymistä, jos määrät pysyvät nykyisen kaltaisina tai jopa kasvavat tulevaisuudessa. (v 324)

Kuten edellä kuvataan, hallinnolta vastaajat toivovat yhteistyön edistämiseksi yhteistyön rakenteiden kokonaisuuden hahmottamista ja eri toimijoiden näkökulmien huomioonottamista. Vastaajien mukaan onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä yhteistyön rakenteita ja toimintatapoja tulee ylläpitää, vaikka yhteistyön toimintaympäristöissä tapahtuisi uudistuksia, esimerkiksi työntekijöiden vaihtuvuuteen tai organisaation kehittämiseen liittyen:

Rakenteet luotu toimivaksi. sovitusta käytännöistä kiinni pitäminen, uusien työntekijöiden perehdyttämisestä huolehtiminen. Toimivien käytäntöjen ylläpitäminen uudistusten keskellä. (v 222)

Kuten edellä todetaan, vastaajien mukaan myös muutosten keskellä sovitusta toimintatavoista pidetään kiinni ja huomioidaan uusien työntekijöiden pereh-

dyttämiseen liittyvät asiat. Toimivan monialaisen yhteistyön takaamiseksi vastaajat toivovat varhaiskasvatukseen riittävästi koulutuksellisesti pätevää henkilökuntaa:

Varhaiskasvatukseen koulutettu henkilökunta ja riittävästi lastentarhanopettajia päiväkodeissa esim. jos lapsia lähes 100 päiväkodissa ja lto / kandeja/ maistereita vain kaksi 2 he uupuvat! Ja lellona aikaani meinaa mennä varhaiskasvatuksen peruskouluttamiseen. (v 302)

Kuten edellä todetaan, vastaajien mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan työaika tulee kohdentaa tarkoituksenmukaisesti. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työkuvaan ei vastaajien mukaan voi sisällyttää varhaiskasvatuksen ammatteihin valmistavan peruskoulutuksen kouluttamista. Sen sijaan vastaajien keskuudessa monialaiseen yhteistyöskentelyyn liittyvä täydennyskoulutus koetaan tarpeellisenä ja yhteistyötä edistävänä:

- - Moniammatillista koulutusta yhteistyöhön ja sen rajoihin enemmän. Esim. varhaiskasvatuksen tiimikoulutusta, jossa olisi edustajia koko kentältä. (v 57)

Vastaajien mukaan yhteistyöhön liittyvän täydennyskoulutuksen tulee olla koko varhaiskasvatuskentän kattavaa, moniammatillista ja samalla yhteistyöhön liittyviä rajapintoja selventävää.

Aikaresurssit. Organisaatiotekijöitä kuvaavista ilmauksista 28 prosenttia liitetään vastauksissa aikaresursseihin. Vastaajien mukaan onnistuneelle monialaiselle yhteistyölle tulee varata tarpeeksi aikaa. Riittävä yhteistyöhön resursoitu aika on onnistuneen yhteistyön perusedellytys. Onnistunut yhteistyö edellyttää vastaajien mukaan kiireettömyyttä ja sitä, että on *aika istua ja jutella* (v 168). Vastaajien mukaan riittävän ajan saavuttamiseksi vaaditaan jo ennakkoon yhteistyön aikatauluttamista ja tehokasta ajankäyttöä. Yhteistyötä tulee vastaajien mukaan aikatauluttaa: *yhteistyölle varattava aika kalenteriin* (v 352).

Pysyvyys. Organisaatiotekijöitä kuvaavista ilmauksista 11 prosenttia liitetään vastauksissa pysyvyyteen. Vastaajien mukaan onnistunut monialainen yhteistyö edellyttää pysyvyyttä niin organisaation rakenteiden kuin työntekijöiden osalta. Yhteistyön edistämiseksi vastaajat toivovat organisaation rakenteissa oleviin käytäntöihin pitkäjänteisyyttä, jotta niiden toteuttaminen olisi tarkoituksen-

mukaista ja ehtisi vakiintua yhteistyön tekemisen käytäntöihin arjessa. Jos monialaista yhteistyötä halutaan edistää, ei organisaatiossa tule tehdä muutoksia liian nopealla aikataululla. Vastaajien mukaan onnistuneen monialaisen yhteistyön edellytyksenä onkin *organisaation edes hetkellinen pysyvyys* (v 91). Myös yhteistyökumppaneiden pysyvyys koetaan yhteistyötä edistäväksi tekijäksi:

Tärkeätä on työntekijöiden pysyvyys, ettei joka palaveria aloitettaisi esittelykierroksella uusien ihmisten kanssa - siis työn pitkäjänteisyys. -- (v 134)

Kuten edellä kuvataan, vastaajien mukaan työntekijöiden pysyvyys edistää monialaisen yhteistyön pitkäjänteistä toteuttamista. Vastaajat kokevat yhteistyökumppaneiden tuttuuden edistävän monialaista yhteistyötä. Yhteistyöhön osallistuvien keskinäinen tunteminen auttaa vastaajien mukaan tunnistamaan yhteistyökumppaneiden työskentelytapoja ja vastuualueita: *Yhteistyökumppaneiden tuttuus, pienet piirit: tietää, kuka tekee mitäkin, mikä kuuluu kenellekin.* (v 194). Vastaajien mukaan yhteistyöhön osallistuvien tuttuus vaikuttaa myös yhteydenpitoon:

Kun tuntee ja tietää ihmiset niin on helpompi tehdä yhteistyötä ja ottaa helpommin yhteyttä, kun jokin asia mietityttää. (v 138).

Kuten edellä kuvataan, vastaajien mukaan työntekijöiden tuttuuden myötä kynnys yhteydenpitoon madaltuu, yhteistyön tekeminen helpottuu ja vaikuttaa siten edistävästi monialaiseen yhteistyöhön.

4.4 Perheen osallisuus

Vastaajien mukaan perheen osallisuus edistää varhaiskasvatuksen monialaista yhteistyötä. Perheen osallisuuteen liitetään kokonaisuudessaan 12 prosenttia kaikista onnistunutta monialaista yhteistyötä kuvaavista ilmauksista (kuvio 8.). Lapsi nähdään vastaajien keskuudessa luonnollisena osana perhettä ja perheen osallisuuden näkökulmasta lapsen edun nähdään edistävän koko perheen hyvinvointia. Perheen osallisuutta koskevissa tuloksissa kuvataan vastaajien näkemyksiä vanhemman roolista onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä sekä lapsen edun näkökulmaa yhteistyön lähtökohtana (taulukko 5).

TAULUKKO 5. Perheen osallisuutta kuvaavien ilmausten lukumäärät ja prosentuaaliset osuudet

<i>PERHEEN OSALLISUUS (N = 76)</i>		
	<i>f</i>	<i>%</i>
Vanhempien osallistuminen	39	51%
Lapsen edun näkökulma	37	49%

Vanhempien osallistuminen. Perheen osallisuutta kuvaavista ilmauksista 51 prosenttia liittyy vastauksissa vanhempien osallistumiseen. Vanhempien osallistuminen koetaan vastaajien keskuudessa onnistuneen monialaisen yhteistyön ensisijaiseksi lähtökohdaksi. *Vanhempien osallisuus on keskeistä* (v 167) ja se tulee vastaajien mukaan huomioida heti yhteistyön aloitusvaiheesta alkaen. Vastaajat kokevat, että vanhempien on oltava mukana monialaisessa yhteistyötiimissä pohtimassa lapsensa asioita. Vanhempien tulee tulla kuulluksi, eikä heidän näkökulmaansa saa vastaajien mukaan ohittaa lasta koskevissa päätöksissä. Vastaajat korostavat, että onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä lapsen ja perheen tarpeista ollaan aidosti kiinnostuneita. Lapsen ja perheen tarpeet asetetaan etusijalle:

Tärkeintä on, etteivät eri asiantuntijat suunnittele lapsen tukeen liittyviä asioita keskenään ja tee päätöksiä vaan perhe on aina itse mukana keskusteluissa, ilman heitä ei voida tehdä päätöksiäkään lapsen asioissa. (v 163)

Kuten edellä on kuvattu, vastaajista on tärkeää asettaa lapsen ja perheen tarpeet etusijalle ja välttää liiallista asiantuntijajohtoisuutta. Onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä toimitaankin vastaajien mukaan yhteistoiminnallisesti ja otetaan perhe aktiivisesti mukaan yhteistyöhön. Onnistunutta yhteistyötä vastaajat kuvaavat läpinäkyväksi, jolloin vanhemmat tietävät mahdollisimman avoimesti lasta ympäröivien yhteistyökumppaneiden toiminnasta. Yhteistyön läpinäkyvyyden vastaajat kiteyttävät seuraavanlaisesti: *Vanhemmat mukana kaikessa, mitä teemme* (v 48). Vastaajat korostavat, että yhteistyökumppaneiden kaikki toiminta tapahtuu aina vanhempien luvalla. Onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä perheitä ja heidän yksilöllisiä elämäntilanteitaan kunnioitetaan ja se näyttäytyy

vastaajien mukaan myös perheen kanssa työtä tekevien työskentelytavoissa. Sopivaa työskentelytapaa vastaajat kuvaavat arvostavaksi, perhettä kunnioittavaksi sekä positiivista näkökulmaa ja vahvuuksia korostavaksi. Vastaajien mukaan yhteistyökumppaneiden tulee kohdata perheet hyväksyvästi ja ymmärtää, että perheiden läpikäymät lapsen tukeen liittyvät prosessit voivat joskus olla pitkiä:

--Päivähoidon henkilöstön asenteita tulisi "ravistella ja herätellä". Lempiaiheeni on "Miksi vanhemmat eivät hyväksy esim. kehitysvamma tms. diagnoosia kerralla?" Pitäisi nähdä se hyväksyntä elämänmittaisena sarkana perheelle, joka joutuu sopeutumaan vaikkapa rajallisiin vaihtoehtoihin eri elämäntilanteissa lapsensa kasvaessa; kaverit, koulu ja yksin pärjääminen. Pitää olla avoin ja oppia itsekkin uutta; ihmisyyys on jatkuvaa kasvua. -- (v65)

Kuten edellä kuvataan, vastaajien näkemysten mukaan perheiden kokonaisvaltaisia elämäntilanteita tulee ymmärtää ja tarkastella tilanteita syvällisemmin perheiden yksilöllisistä näkökulmista. Onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä osallistujat kohtaavat perheet *ammattillisesti ja sensitiivisesti* (v 339). Vastaajien mukaan onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä työntekijä ymmärtää hoitavansa ammatillista työtehtävää: - - *Ymmärretään, että työasiat hoidetaan, vaikka itsellä olisi omat mielipiteet/tunteet perheitä/lasta kohtaan: ammatillisuus.* - - (v 334). Kuten edellä kuvataan, vastaajien näkemysten mukaan onnistuneessa yhteistyössä työntekijät hoitavat työtehtävänsä asiallisesti, omista henkilökohtaisista ajatuksista ja tunteuksista riippumatta.

Lapsen edun näkökulma. Perheen osallisuutta kuvaavista ilmauksista 49 prosenttia liittyy vastauksissa lapsen edun näkökulmaan. Vastaajien mukaan onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä yhteistyökumppanit haluavat työskennellä lapsen parhaaksi. Onnistunutta yhteistyötä ohjaavana tekijä on vastaajien näkemyksen mukaan lapsen edun näkökulma, jolloin yhteistyökumppanit kokevat tekevänsä työtään lasta varten. Onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä lapsen hyvinvointi on periaate, joka vastaajien mukaan pidetään yhteistyön keskiössä. Yhteistyön periaatteena on *halu työskennellä lapsen ja sitä kautta perheen hyväksi* (v 246), jolloin vastaajien mukaan lapsen etu nähdään myös perheen etuna. Vastaajat kuvaavat, kuinka yhteistyökumppanit tuovat aktiivisesti lapsen ja perheen näkökulmaa esille ja tarvittaessa myös puolustavat sitä arjen työssään.

Vastaajat kokevat, että onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä lapsen oikeudet tiedostetaan ja niiden ymmärretään olevan yhteistyön perusteena. On tiedostettava *lapsen oikeus saada tukea* (v 259). Yhteistyöhön osallistujat työskentelevät vastaajien mukaan lapsen hyvän kasvun ja kehityksen saavuttamiseksi:

- - Iloitaan jokaisesta lapsesta sellaisenaan rikkautena meille kaikille. Ei ole yhtä oikeaa ja väärää on kaikenlaiset sävyn kirjoj. (v 65)

Edellä kuvataan, kuinka onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä vastaajat näkevät lapsen arvostettuna yksilönä yksilöllisine tarpeineen. Vastaajien keskuudessa tiedostetaan, että onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä lasta koskevat ratkaisut eivät ole samanlaisia, vaan muuntautuvat lapsen yksilöllisen tuen tarpeen mukaan. Vastaajien näkemysten mukaan onnistuneessa monialaisessa yhteistyössä omaa käytännön työskentelyä ja toimintatapoja ollaan valmiita muuttamaan, jos lapsen etu sitä edellyttää. Yhteistyötä tehdessä on vastaajien mukaan muistettava, että *keskiössä täytyy olla koko ajan asiakkaan etu* - - (v 134).

5 POHDINTA

Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää konsultoitujen varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä varhaiskasvatuksen monialaista yhteistyötä edistävästä tekijöistä. Tutkimustulokset vahvistivat aiempia monialaista yhteistyötä koskevia tutkimustuloksia useilla eri osa-alueilla ja tästä voidaan päätellä, että konsultoitavat varhaiskasvatuksen erityisopettajat tunnistavat monialaista yhteistyötä edistäviä tekijöitä varsin hyvin. Tutkimustulosten mukaan monialainen yhteistyö ymmärretään kokonaisuutena, jossa yhteistyötä edistävät tekijät liitetään jaettuun arvopohjaan, yhteistyömyönteisyyteen, organisaatiotekijöihin sekä perheen osallisuuteen.

Johtopäätökset. Varhaiskasvatuksen monialaista yhteistyötä edistävä arvopohja pitää tutkimuksen mukaan sisällään avoimuuden ja rehellisyyden, luottamukseen, kunnioitukseen sekä yhteiseen tavoitteeseen liittyviä tekijöitä. Kuten aiemmissa tutkimuksissa on todettu, myös tässä tutkimuksessa avoimuus koettiin tärkeäksi yhteistyön edellytykseksi niin keskustelukulttuurin kuin yleisen yhteistyötä kohtaan vallitsevan ennakkoluulottomuuden osalta (Fulton & Myers 2014; Kyarkanaye, Dada & Samuels 2017; Suhonen & Kontu 2006). Jaettu arvo maailma on myös aiemmissa tutkimuksissa tunnistettu yhteistyökykyisen tiimityöskentelyn lähtökohdaksi, erityisesti luottamuksen, keskinäisen kunnioituksen ja yhteisen päämäärän osalta (D'amour 2012; Hernandez 2013; Kyarkanaye, Dada & Samuels 2017; Leinwand, Cosbey & Sanders 2018; Pärnä 2012.) Nämä tekijät nousivat monialaista yhteistyötä edistäviksi tekijöiksi myös tässä tutkimuksessa.

Monialaista yhteistyötä edistävä yhteistyömyönteisyys rakentuu tutkimuksen mukaan yhteistyömyönteisestä asenteesta, hyvästä vuorovaikutuksesta ja motivaatioon liittyvistä tekijöistä. Myös aiemmissa tutkimuksissa on todettu vuorovaikutustaitojen vaikuttavan yhteistyön onnistumiseen (Hernandez 2013; Hännikäinen 2017; Kyarkanaye, Dada & Samuels 2017; Leinwand, Cosbey & Sanders 2018). Tutkimustuloksissa mainittiin monialaista yhteistyötä edistävästä te-

kijänä yhteistyöhön osallistuvien aito motivaatio ja halu yhteistyöhön. Yhteistyöhalukkuuden on myös aiemmissa tutkimuksissa todettu olevan onnistuneen yhteistyön lähtökohta (D'amour ym. 2012; Pärnä 2012).

Tutkimustuloksista käy ilmi, että monialaista yhteistyötä edistäviä tekijöitä tunnustetaan organisaatiotasolta selkeiden rakenteiden ja toimintamallien, riittävien aikaresurssien ja pysyvyyden osalta. Tutkimuksen mukaan erityisesti selkeät rakenteet ja toimintamallit edistävät monialaista yhteistyötä. Myös tässä tutkimuksessa ilmeni jo aiemmissa tutkimuksissa tunnistettuja monialaisen yhteistyön edellytyksiä, joita ovat esimiesten ja organisaation tarjoama tuki, toimivat rakenteet sekä riittävien aikaresurssien mahdollistaminen, niin jokapäiväisten työarjen käytäntöjen kuin myös organisaation muutosten näkökulmasta (Puutio & Kykyri 2015; Pärnä 2012; Rantala, Uotinen & Räikkönen 2018; Repo ym. 2019). Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat aiempia tutkimustuloksia yhteistyön suunnitelmallisuuden tärkeydestä ja selkeiden toimintamallien tarpeellisudesta (Fulton & Myers 2014; Kyarkanaye, Dada & Samuels 2017; Pärnä 2012; Suhonen & Kontu 2006).

Aiempiin tutkimuksiin viitaten, myös tässä tutkimuksessa perheen aktiivinen osallisuus ja lapsen näkökulman huomioiminen nousivat monialaista yhteistyötä edistäviksi tekijöiksi (Buysse & Wesley 2004; Kanste, Halme & Perälä 2014; Pihlaja, Rantanen & Sonne 2010; Shah, Washko & Stoffel 2018; Viittala 2018). Tässä tutkimuksessa monialaista yhteistyötä edistäviä tekijöitä liitettiin kuitenkin vähiten perheen osallisuuteen. Vaikka perheen osallisuuden merkitys monialaisessa yhteistyössä on aiemmissa tutkimuksissa tunnustettu, se ei ainakaan tässä tutkimuksessa erotu kovin merkittävästi. Aiemmat tutkimukset ovat nostaneet esille ammattilaisten asenteiden sekä kohtaamisen ja kuulemisen taitojen tärkeyden perheen osallisuutta edistävässä toimintakulttuurissa (Kanste, Halme & Perälä 2014; Viittala 2018). Myös tämä tutkimus nosti esille yhteistyömyönteiseen asenteeseen ja hyvään vuorovaikutukseen liittyviä monialaista yhteistyötä edistäviä tekijöitä, mutta niitä ei useimmiten suoranaisesti liitetty perheen osallisuuteen. Tutkimustulosten mukaan lapsen edun näkökulmaa pidettiin tärkeänä ja se koettiin merkityksellisenä koko perheen kannalta. Lapsen mielipiteiden

kuulemiseen ja lapsen osallisuuteen monialaisessa yhteistyössä ei tässä tutkimuksessa suoranaisesti viitattu (Kanste, Halme & Perälä 2014; Unicef 1991; Viitatala 2018). Vastauksista kävi kuitenkin ilmi, että moni vastaaja kokee lapsen edun toteutuvan vanhempien kuulemisen kautta.

Tutkimustulokset vahvistavat käsitystä monialaisesta yhteistyöstä hyvin moninaisena ja vuorovaikutteisena ilmiönä, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen (Kilpeläinen 2009, 70; Trickett 2019, 210). Myös tässä tutkimuksessa käy ilmi, että onnistunutta monialaista yhteistyötä voidaan kuvata kaikkia yhteistyön osapuolia hyödyttäväksi positiiviseksi riippuvuussuhteeksi (Beneke & Cheatham 2016; Pärnä 2012). Tutkimuksen mukaan onnistunut monialainen yhteistyö pitää sisälleen useita yhteistyötä edistäviä tekijöitä ja tekijät voivat myös vaikuttaa toisiinsa edistävästi. Tutkimus osoittaa, että monialaista yhteistyötä ei ole mielekästä tarkastella vain yksittäisten tekijöiden näkökulmasta, vaan pikemminkin useampien osatekijöiden kokonaisuutena. Eräs vastaajista kiteyttää monialaisen yhteistyön merkityksen: - - *nähdä se, että yhdessä ollaan enemmän* - - (v 236).

Tutkimustulosten luotettavuus. Tutkimuksen tutkimusaineisto on suhteellisen suuri ja antaa kattavan kuvan konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksistä varhaiskasvatuksen onnistuneeseen monialaiseen yhteistyöhön liittyen. Toisaalta tutkimusaineiston suuruus saattaa heikentää tutkimuksen luotettavuutta, ottaen huomioon vasta aloittelevan tutkijan taidot (Sarajärvi & Tuomi 2018, 122). Tutkimus on kuitenkin pyritty toteuttamaan johdonmukaisena kokonaisuutena ja tiedostaen, että hyvässä tutkimuksessa luotettavuuden kriteerit tukevat toinen toistaan (Graneheim & Lundman 2004, 106, 109; Sarajärvi & Tuomi 2018, 122).

Tutkimustuloksia tulkittaessa ei ole yhtä oikeaa totuutta, on vain todennäköisin tarkoitus tietystä näkökulmasta katsottuna (Graneheim & Lundman 2004, 110). Tutkimuksessa on pyritty ymmärtämään tutkittavia ja tulkinnat on pyritty tekemään tutkittavien näkökulmasta (Sarajärvi & Tuomi 2018, 94). Luotettavuuden näkökulmasta on otettava huomioon, että perheen osallisuuden vähäiseen näkymiseen tutkimustuloksissa on voinut vaikuttaa kyselylomakkeen kysymyksenasettelu, jossa ennen monialaisen yhteistyön kokonaisuutta kysytään erikseen

perheeseen liittyviä kysymyksiä. Tutkimuksen toistettavuus samalle kohderyhmälle olisi mahdollista lähitulevaisuudessa, huomioon ottaen kuitenkin ajankohittaiset työelämän muutokset ja kyselylomakkeen mahdollinen päivitystarve (Graneheim & Lundman 2004, 109-110). Vaikka monialaista yhteistyötä edistävät tekijät liittyivät tässä tutkimuksessa varhaiskasvatuksen toimintaympäristöihin, voi sen tuottama tieto hyödyttää muitakin samankaltaisia perheen parissa työskenteleviä tahoja, esimerkiksi opetus-, sosiaali- ja terveydenhuollon saralla.

Jatkotutkimushaasteet. Tutkimus osoitti, että perheen osallisuutta varhaiskasvatuksen monialaisessa yhteistyössä olisi syytä tutkia tarkemmin. Myös aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että yhteistyön prosesseissa asiakkaan ja perheen rooliin tulisi kiinnittää parempaa huomiota (D'amour ym. 2005; Kanste, Halme & Perälä 2014; Viittala 2018).

Loppusanat. Voisiko olla mahdollista, että onnistuneen yhteistyön vahvuuksia korostamalla nujerramme samalla kuin itsestään yhteistyön haasteita ja ongelmakohtia? Positiivisella psykologialla ja vahvuusajattelulla voisi olla paljon annettavaa myös yhteisöjä koskevissa interventioissa (Seligman & Csikszentmihalyi 2000). Vahvuusajattelun siivittämänä tutkija jää pohtimaan myös perheen näkökulmaa monialaisessa yhteistyössä. Varhaiskasvatuksen monialaisen yhteistyön keskiössä tulisi aina olla asiakkaan ja samalla hänen perheensä hyvinvointi ja etu. Pohdintojeni myötä haluan päättää tutkielmani inhimilliseen ja ajatuksia herättävään tutkimusaineistoni ulkopuoliseen lainaukseen. Lainaus on vanhemman kuvaus yhteistyöstä lapsensa ympärillä toimivien työntekijöiden kanssa:

On tärkeää muistaa, että kaikkien lastemme kanssa työskentelevien ammattilaisten tulisi olla myös ihmisten kohtaamisen ammattilaisia. Siksi vaaditaan myös ymmärrystä siitä, miksi lapsen lisäksi myös vanhemmat voivat oireilla eri vaiheissa eri tavoin. [...] Silti vanhempien tunteita ja vaikeuksia ei kannata myöskään säikkyä. Todellinen ammattilainen kykenee vuorollaan järkyttämään vanhempia, heittäämään tasapainosta, ottamaan uudestaan kopin, tukemaan ja ohjaamaan, kuuntelemaan ja ymmärtämään ja pysymään tiukkana, kun perheen etu sitä selvästi vaatii. (Bäckström 2019)

LÄHTEET

- Beers, J. 2009. Negotiating the transition between different teaching contexts through shared responsibility and shared reflection. *Cultural Studies of Science Education* 4 (2), 443-447.
- Beneke, M. R. & Cheatham G. A. 2016. Inclusive, Democratic Family-Professional Partnerships: (Re)Conceptualizing Culture and Language in Teacher Preparation. *Topics in Early Childhood Special Education* 35 (4), 234 -244.
- Buysse, V. & Wesley, P. W. 2004. A framework for understanding the consultation process: stage by stage. *Young Exceptional Children* 7 (2), 2-9.
- Bäckström, A. 2019. Kun ammattilainen kohtasi erityisvanhemman. Erityisvanhemman korjaussarja. Erityisen armollinen perheblogi. Haettu 25.11.2019.
<http://www.erityisvanhemmuus.fi/elama/kun-ammattilainen-kohtasi-erityisvanhemman/>
- D'amour, D., Ferrada-Videla, M., Rodriguez, L. S. M. & Beaulieu, M.-D. 2005. The conceptual basis for interprofessional collaboration: Core concepts and theoretical frameworks. *Journal of Interprofessional Care* (1), 116-131.
- Elo, S. & Kyngäs, H. 2008. The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing* 62 (1), 107-115.
- Erkkilä, R. & Perunka, S. 2016. Näkökulma tiimiopettajuuteen. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 28. Hakupäivä 28.2.2019.
- Fulton, J. L. & Myers, B. K. 2014. Your Children, My Children. Why Not Our Children?: Dilemmas in Early Childhood Teacher Education. *Childhood Education* 90 (1), 3-10.
- Garrett, J. N. & Kelley, M. F. 2000. Early Childhood Special Education: Workplace Realities. *Childhood Education* 76 (5), 267-276.

- Graneheim, U. H. & Lundman, B. 2004. Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse education today* 24 (2), 105-112.
- Hernandez, S. J. 2013. Collaboration in Special Education: Its History, Evolution, and Critical Factors Necessary for Successful Implementation. *US-China Education Review* 3 (6), 480-498.
- Hsieh, H.-F. & Shannon, S. E. 2005. Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative health research* 15 (9), 1277-1288.
- Hännikäinen, M. 2017. Kasvattajan pedagoginen herkkyyks ja pienten lasten emotionaalinen hyvinvointi päiväkotiryhmissä. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti* 27 (1), 54-63.
- Jurkowski, S. & Müller, B. 2018. Co-teaching in inclusive classes: The development of multi-professional cooperation in teaching dyads. *Teaching and Teacher Education* 75, 224-231.
- Kanste, O., Halme, N. & Perälä, M.-L. 2013. Miten yhteistyö toimii lasten ja perheiden palveluissa kunnissa?: yhteistyön toimivuus ja siihen yhteydessä olevat tekijät vanhempien ja työntekijöiden näkökulmista. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 41 (1), 10-32.
- Kanste, O., Halme, N. & Perälä, M.-L. 2014. Päätöksenteko ja kehittämistarpeet lasten ja perheiden palveluissa: onko vanhempien, työntekijöiden ja johtajien näkemyksissä eroja?. *Hoitotiede* 26 (4). 322-334.
- Kilpeläinen, A. 2009. Luhmannin ekologinen kommunikaatio teoreettisena lähestymistapana sosiaalityössä. Teoksessa M. Mäntysaari, A. Pohjola & T. Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: Ps-kustannus, 67-84.
- Korkalainen, P. 2009. Riittämättömyyden tunteesta osaamisen oivallukseen. Ammatillisen asiantuntijuuden kehittäminen varhaiserityiskasvatuksen toimintaympäristöissä. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 363.
- Kyarkanaye, T., Dada, S. & Samuels, A. E. 2017. Collaboration in Early Childhood Intervention Services in Gauteng Caregiver Perspectives. *Infants & Young Children* 30 (3), 238-254.

- Leinwand, R., Cosby, J. & Sanders, H. 2018. Better Together: Team Collaboration in Early Intervention. *OT Practice* 3 (1), 7-9.
- Opetushallitus (OPH). 2014. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2016:1. Helsinki.
- Opetushallitus (OPH). 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Helsinki.
- Perusopetuslaki 1998/628. Haettu 1.9.2019.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Pihlaja, P. & Holst, T. K. 2013. How Reflective are Teachers? A Study of Kindergarten Teachers' and Special Teachers' Levels of Reflection in Day Care. *Scandinavian Journal of Educational Research* 57 (2), 182-198.
- Pihlaja, P. & Neitola, M. 2017. Varhaiserityiskasvatus muuttuvassa varhaiskasvatuksen kentässä. *Kasvatus & Aika* 11 (3), 70-91.
- Pihlaja, P., Rantanen, M-L. & Sonne, V. 2010. Varhaiserityiskasvatuksen haasteita ja vahvuuksia. Vastauksia monitahoarvioinnilla Varsinais-Suomessa. Turku: Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.
- Puutio, R., & Kykyri, V.-L. 2015. Johdanto konsultointiin ja konsultatiiviseen työotteeseen. Teoksessa *Konsultointi keskusteluna: vuorovaikutuksen vivahteita ja tilanneherkkää tasapainoilua*. Oulu: Metanoia Instituutti, 16-29.
- Pärnä K. 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Väitöskirja, Turun yliopisto. Turku: Annales Universitatis Turkuensis C 341.
- Rantala, A., Uotinen, S. & Räikkönen, E. 2018. Konsultoivan varhaiserityisopettajan perhelähtöiset toimintatavat. *Journal of Early Childhood Education Research* 7 (1), 3-24.
- Rantala, A. & Uotinen, S. 2019. Varhaisvuosien erityiskasvatus - varhaiskasvatuksen erityisopettajan työ ja vanhempien osallisuus. Tutkimushanke 2012 - 2020. Jyväskylän yliopisto: Kasvatustieteiden laitos ja avoin yliopisto. Email anja.rantala@jyu.fi 27.5.2019.

- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & ja Hjelt, H. 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus KARVI. Julkaisut 15: 2019. Tampere: PunaMusta Oy.
- Rimpelä, M. 2015. Miksi ja missä olemme epäonnistuneet? Lapsipolitiikkaa ja lasten kuntapalvelujen kehittämistä 1980- luvulta 2010- luvulle. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 4 (3), 255-272.
- Ross, J. A. & Bruce, C. D. 2007. Teacher self-assessment: A mechanism for facilitating professional growth. *Teaching and teacher education* 23 (2), 146-159.
- Rytivaara, A. & Kershner, R. 2012. CO-teaching as a context for teachers' professional learning and joint knowledge construction. *Teaching and Teacher Education* 28, 999-1008.
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Sawyer, B. E., Manz, P. H. & Martin, K. A. 2017. Supporting preschool dual language learners: parents' and teachers' beliefs about language development and collaboration. *Early Child Development and Care* 187 (3-4), 707-726.
- Seligman, M. E. P. & Csikszentmihalyi, M. 2000. Positive Psychology. An Introduction. *American Psychologist* 55 (1), 5-14.
- Shah, M., Washko, J. & Stoffel, A. 2018. Strategies for Supporting Transition From Early Intervention to Early Childhood Special Education. *Ot Practice*, 21-23.
- Stayton, V.D. 2015. Preparation of early childhood special educators for inclusive and interdisciplinary settings. *Infants & Young Children* 28 (2), 113-122.
- Suhonen, E. & Kontu, E. 2006. Moniammatillinen yhteistyö. Julkaisussa E. Kontu & P. Pihlaja (toim.) Arjen moninaisuutta: erityisryhmät päiväkodissa. Stakesin raportteja 14. Helsinki: Valopaino Oy, 29-32.

- Sundqvist, C., von Ahlefeld Nisser, D. & Ström, K. 2014. Consultation in special needs education in Sweden and Finland: a comparative approach. *European Journal of Special Needs Education* 29 (3), 297-312.
- Takala, M. & Aunio, P. 2001. Laaja-alaisen varhaiserityisopetuksen painopistealueet. Kuinka erityisopetus toteutuu tavallisessa päiväkodissa?. *Kasvatus* 32 (3), 261–272.
- Takala, M., Wickman, K., Uusitalo-Malmivaara, L. & Lundström, A. 2015. Becoming a special educator. Finnish and Swedish students' views on their future professions. *Education Inquiry* 6 (1), 25-51.
- Tutkimuseittinen neuvottelukunta (TENK). 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseittisen neuvottelukunnan ohje. Helsinki.
- Trickett, E. J. 2019. Ecology, Wicked Problems, and the Context of Community Interventions. *Health Education & Behavior* 46 (2), 204 –212.
- Unicef. 1991. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Suomi. Haettu 1.9.2019. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Haettu 1.9.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Viittala, K. 2008. Varhaisvuosien erityiskasvatusta toisin katsoen. *Kasvatus* 39 (1), 63-71.